

OXFORD

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. VIII.

Turč. Sv. Martin, 31. Marca 1877.

Číslo 3.

Švihák.

Poveš od *Miloslava Dumného.*

(Pokračovanie.)

III.

Slavná rodina Dolinských, od istého času patriotickým menom Völgyesy zvaná, shromaždila sa k rodinnej porade v ozdobnom salone starobylého kaštiela svojho. Jak v celom okolí, tak i v Pešti známa táto zemänská rodina záležala zo štyroch údov: otca, matky, syna a dcéry. Mýlili by sme sa, keby sme sa domnievali, že v porade tejto domový pán a otec čo hlava rodiny predsedal. To tichému a dobrému pánu Tomášovi Völgyesy z Doliny ani nenapadlo! Manželka jeho Melania, rodená baroneska Dholucký, nosila klobúk pohlavársky na vtípnej vyfrisírovanej hlave, myslela, účinkovala za celú rodinu. Nádejný synáčok Aladár vychovávaný bol doma a už stál blízko zkúšky dospelosti. Dcéra Melania, pätnásťročnia slečna, požívala vo veľkomestských ústavoch nádhernú,

veľkopanskú výchovu. Bola to völa matkina, aby syn v rodičovskom dome až po universitu študoval, dcérka ale na povestných ústavoch sa vychovávala.

Velkoknieža Nikolaj Nikolajevič.

Pán Tomáš Völgyesy bol od koreňa poctivým a dobrotivým človekom; ale pušný prach nevynášiel. Za mladi cítil sa najlepšie, keď školu nevidel; kone otcove a polovní psi, to bola jeho passia. I dnes ponosil sa najradšej na koni, zapoľoval si o samote i v spoločnosti, doma zahral si s osvietenou svojou manželkou a so synom, jestli že hosťa v dome nebolo, obľúbenú tartličku, zapálil si na penovú fajku štítnického a zapil segsárd-

skeho. I nedbal, čo sa svet priam na ruby obrátil. Ale to i zaslúžilo, aby bol človek obzrel jeho kone, jeho psov, jeho sbierku faják a jeho pivnicu. Keď rodina nekam sa vyviezla na rýchloletej štvorke, tu obyčajne

pán Tomáš sám poháňal a po okolí sa i posmešne hovorilo o ňom, že je svojej rodine len kočišom. Ba keby len na tom dosť bolo bývalo, ale priatelia jeho, tí istí, čo z jeho štítnického pípkali a jeho segsárdske popíjali, medzi sebou často hovorievali, že na boku koča jako pohonič je pán Tomáš pri svojej rodine ešte dosť na čestnom mieste; ale beda mu vraj doma, tam nenie ani pohoničom, tam ho samého iná ruka šibe, spravuje, poháňa. Nuž, to je hľa vďak sveta! Nakrm ho, napoj ho, uhošti, s úľubou príjmi ho, on sa ti vysmeje, on ťa pohaní, ohovorí! Medzitým možno, že ti pomlúvači pravdu mali.

I na tom sa svet divil, jako pán Tomáš k tej i z vyššieho rodu pochodiacej, i peknej, i rozumnej panej prišiel. Ved to vedel celý svet, že on za celý čas svojho, veru už drahne rokov počítujúceho života ani len dve, tri pochlebné, lahodiace slová kráskam nepovedal, ani jedného jedinkého posúňku nebol urobil, ktorým by si útle srdiečka krások bol získať mohol. I jakože on teda mohol prísť k tak driecnej panej a manželke? Svet sa tomu divil a my sa nebudeme! Jakoby pán Tomáš Völgyesy s paňou svojou baronesskou Melaniou Dlholucký bol prvým párom býval, ktorému by prevrátený svet niečo vytýkať mal! A potom, či sa to väčším dieľom nedeje tak na svete, že sa peknej deve špatný mladík za podiel dostane a naopak, a že rozumná, vtipná pani musí sa s takým manželom uspokojiť, ktorý ju chápať ani nenie v stave?! Pri všetkom tomto treba ešte povážiť i okolnosti! Pán Tomáš Völgyesy bol bohatým dedičom. Nie len, že brat jeho za mladí zomrel a tak celý rodičovský statok a majetok jemu pripadol, ale ešte i od blízkej rodiny svojej zdedil veru utešenú sumičku. A už, keď je šuhaj bohatý, rád by som to vedieť (trebars by bol i rohatý), ktorá, bár i najkrajšia deva by si ho nevzala? Kde sú poklady a statky, tam snadno príjde sa ku všetkému, i ku peknej a rozumnej žene.

Baronesska Melania bola svojho času všeobecne obdivovaná, čarovná deva. Matka ju odomrela. Otec vychovával ju starostlivo a stavu primerane. Keď z ústavov vyšla, vyrastala svobodne. Za včasu obletovali ju hodní,

drieční záletníci väčším dieľom z triedy dôstojníkov vojanských, bo jej otec bol tiež vyslúžilým majorom. Starý baron Dlholucký viedol pekný dom, žil okázale, počím majetok po manželke pozostalý dovoľoval. Melania prežila chvíle mladého pannenstva v bezstarostnosti a rozkoši. Všetci mladíci, ktorí sa okolo nej točili, boli smrteľne do nej zalúbení a ona potrebovala len voliť, každý z nich bol by sa šťastným cítil podat jej ruku a viesť ju ku oltáru. Ona, vyjmur dvoch, s nimi si len pohrávala. Julius a Viktor, najkrajší dvaja mladí dôstojníci posádky, boli dobyli jej srdce. Obzvlášte Julius tešil sa jej priazne a stál s ňou v úzkom pomere, prečo s Viktorom i súbej podstúpil a ľahkú ranu na pamiatku si odniesol, kým jemu s ťažšou poslužil. Mäďové dni ľúbosti sa minuly. Melania stála tu čo ruža rozvitá, čo deva súca na vydaj — a záletníkov tu nebolo. Keď starému baronovi majetok manželkin sa minul, ostal i so svojou dečrou pri chatnej penzii, čo jim naskrze k obvyklému spôsobu života nedostačovalo. I záletníci to pobadali a nedostavili sa viacej. Bohatú krásku každý, zchudobnelú nik brat nechcel. I čo bolo robiť? Šuhajci hľadajú partie a tu hľadali a našli pre devu partiu na Tomášovi Völgyesim. Tak stala sa Melania manželkou jeho a mladý vojanský dôstojník, Julius, navštevoval dom priateľa svojho. Áno, sám pán manžel Melaniin chodil si na štvorke svojej do mesta po priateľa svojho a privádzal i odvádzal ho na nej, bavil sa s nim, polovával, tartlu hrával, segsárdske píjal a z peňavok svojich rad radom štítnický fajčieval. Julius bol šuhaj podľa srdca jeho. Len to bola škoda, že málo vydržal, málo ustávania na polovačke, málo vína pri stole. Kedykoľvek Julius k návšteve došiel, obyčajne voždy ochorel. Niekdy sa i celý deň, lebo i dva od polovačky zdržať musel. Keď Julius zle sa cítil a ochorel, i Völgyesy bol zlej vôle a prísne nakladal svojej manželke, aby Juliusa bedlive liečila a ošetrovala. A rada, naloženie jeho nepadly na neúrodnú pôdu, za dva, tri dni bol Julius obyčajne vyliečený.

Tak to bolo za dávna; teraz Julius, Bôh vie, kam sa podel, a Melania žije si dvom

dietkam a práve drží rodinnú poradu, jejich blaha sa týkajúcu.

Melania radí, navrhuje, pán Tomáš, Aladár a mladá Melania prisievajú.

„Duša moja,“ hovorila matka Melania, k manželovi obrátená, „predmetom našej dnešnej rodinnej porady sú dve vážne veci. Od dobrého riešenia týchto otázok závisí náš domáci pokoj a nášho milého Aladára budúcnosť.“

Pán manžel púšťajúc husté kotúče dýmu, pokorne kýval hlavou, Aladár so sestrou Melaniou prisievдали múdrym rečiam maminčiným.

„Potrebujeme novú chyžnú,“ riekla matka.

„Dobre, duša moja,“ kýval hlavou pán manžel.

„S terajšou Katinkou nie som spokojný,“ vmišal sa do reči Aladár.

„Ani mne sa nelúbi,“ dotušila dcérka Melania.

„S vychovateľom som zase ja nespokojná,“ pokračovala matka; „nerespektuje ani mňa, ani teba, manžel môj, a Aladára drží tak prísne, jakoby mal pred sebou chlapca.“

„Tak je, dobre,“ dotušil otec: „vypovie sa jim a odpraví sa oba; ale kde najst iných na jích miesto?“

„Malá starosť,“ uspokojovala matka; „do nášho panského domu najde sa chyžných dost a vychovateľov tiež. Ohľadom chyžnej netrápim sa, a ty budeš, duša moja, písať direktorovi do mesta ohľadom vychovateľa.“

„To prejme Aladár; ja za ten čas zastrelím zajaca, ktorého direktorovi na pečenku pošleme; on ľubi zajačinu.“

„Ja som s pánom direktorom ešte nekorrešpondoval,“ bránil sa Aladár; „radšej ja pôjdem poľovať, a ty, apa, napíš to.“

„Vy ste mi veru pekní literáti,“ karhala jich matka, „otec a syn všetko jedno! Môj syn drahý, nenasleduj otca; ty nesmieš podobne otcovi doma hľiviť. Ja chcem mať z teba chyžného človeka: keď baronesska Dlholucká išla za jednoduchého zemäna, musí ukiazať svetu, že z jej syna bude vice- lebo főršpán, vyslanec, ministerialný úradník, minister.“

„Tak je, dobre, duša moja,“ dosvedčil pán Tomáš, „držím mu vychovateľov, dám ho na universitu, zaplatím . . .“

„Ale písať načím o dobrého vychovateľa direktorovi,“ nadmietala matka, „a ty urobíš to nechceš.“

„Nech ma odmení Aladár, už som povedal.“

„Ja som s pánom direktorom ešte nekorrešpondoval.“

„Nuž to bude k vašej hanbe písať Melania!“

„Ja nemám pekné písmo, mama, píš sama.“

„Pekne sme! Teda všetko len mama a mama! Mužu, tys do nevystatia! Tys celý dom netečnosťou svojou pokazil! Tie deti sa na teba udaly: ani jedno nemá moju naturu.“

„Na to som hrdý jako otec.“

„Ale to nesmie ďalej tak byť. To hovorím ja, rozumieš?“

Vážna pani Melania vyskočila z predsedníckeho stola svojho a dupla zlostne nohou.

„Tak je, dobre!“ odvetil pán Tomáš a fajka sa mu z úst vykĺzla. Aladár zlomil od strachu ceruzku, ktorou si bol do knižočky nečo značil, a dcérke padly prstenky na zem, s ktorými sa ihrala.

Pán Tomáš pristúpil k nasršenej manželke svojej a pobožkal jej ruku: to isté urobili i Aladár s Melaniou, chtiac ju ukrotiť hnevom rozpálenú.

Pani Melania osopila sa na svojich milých a robila jim trpké výčitky.

„Nenie to dobre, keď sa vzácna krev baronská s obyčajnou nízkou šľachtickou pomieša,“ slovila; „utrátí rýdzosť svoju, pukuťuje sa to i na detoch. Zkusujete to, pane manželu; vidíte to na svoje oči, že žijeme v messalliancii?“

„Duša moja, nevyhadzuj mi to na oči! Či sme tolké roky dobre nežili?“

„Áno, ale čo som trpela!“

„Ale, duša moja, nespomínaj to aspoň pred deťmi!“

„Práve ony ma k tomu ponúkajú. Na teba sa udaly!“

Matka vzdialila sa do svojej chyže. Otec so synom šli si poľovných psov obzrieť. Deéra Melania oddala sa do fortepiana a v okamžení rozliehaly sa zvuky jeho po celom kaštieli. Na dvore roznášaly sa zavýjavé zvuky dressírovaných psov. Sotva niekoľko menších v tomto dvojnásobnom hluku minulo, vyrazila matka dvere na svojom kabinete a celá hnevom rozpálená rozbehla sa ku klavíru a odstrčila dcéru od neho. Deéra, snať už dobre privykla na podobné obyčaje matkine, pokojne stala si na bok, počim nazloštená matka ďalej bežala. Jako furia postavila sa medzi psov dressírujúceho manžela a syna a vzteklym krikom hovorila:

„Vy nevďačníci! Jediná hlava moja je v tomto kaštieli, čo za vás všetkých myslí a vy jej pokoja nedáte!“

Pánu Tomášovi vypadla od strachu dýmka z úst.

„Či neviete, že v tomto pekelnom kriku nemôžem ani poriadnej litierky, nieto celý list takému múdremu pánovi, jakým je direktor, napísať? Vy nevďačníci, vy!“

Jako na čarovného prúta šibnutie všetko utíchlo i v dome i vo dvore; ale pani domu slovila, že ju hlava bolí, že je nie v stave ani len pero do rúk chytiť, tým menej celý list napísať.“

„My sme nemysleli, že by fa to tak veľmi myliť mohlo. Na druhý raz to neurobíme,“ prosil Aladár.

„Teda teraz už buďte ticho. Musím si lahnúť; po obede máme návštevu. Bože, čoby som robila, jakby ma migréna trápila? Szirmayovci sú tak dobrí susedia a pani je z grófskeho rodu; musíme jich vďačne mať, deti moje.“

Melania stála pri piane vyplakaná. Matka navrátiac sa sútrpne pozerala na smútiacu dcéru a privinúc ju k sebe, vybozkávala ju srdečne a posadila ku sebe na sofa.

„Prečo si mi plakala, srdce moje? Ved som to tak zle nemyslela. Ublížiť som ti nechcela! Nie tvoje klavírovanie, ale to zavýjanie psov ma pobúrilo. A tu ma hneď bóle napadly. O tá nešťastná migréna! Tys mi len tak v cestu prišla, anjel môj! Vieš, že si fa lúbim jako zreteľnicu oka svojho!

Ty si moja krú. Ty budeš dedičkou matkiných baronských cností, tebe sa ufám. Nehnevaj sa, moja, neplač, neslz, nesmúť mi viacej.“

A tu nasledovalo zase jemné miliskovanie sa matky s milovanou dcérou.

„Veď sa ja na teba nehnevám, ani preto sa nesmúťim, že si ma od pianu odstrčila, mama moja; ale toho mi je lúto, že tak mnoho trpeť musíš a že ani otec, ani Aladár, ani ja nie sme fa v stave náležite pochopiť, že ty tak vysoko stojíš nad nami, že fa mi naskrze oceniť a uspokojiť nevieme.“

Matka privinula si zdarnú dcéru k srdcu a takou silou a mocou ju pritískala, objímala a lúbala, jakoby ani chýru nebolo u nej o nemoci bývalo.

„Dobré dievča, už vidím, že si odbleskom mojím. Keby to tvoj otec tak chcel uznať, potom by mi los môj preca kolko tolko bol ulavený!“

Slachetná pani baronská maminka položila sa celým telom na pohovku a kázala drahej dcére svojej, aby si sadla na nízku tureckú pohovku a prečítala jej obľúbenú nemeckú básenku.

Ačkoľvek dcérka Melania otáznu básenku už z pamäti znala, preca vzala z etažeru malú, v červenom baršone viazanú knižočku a s temer nábožným výrazom na tvári čítala:

„Mirza-Schaffy! wo muss ich Dich finden!
Wohin hat sich Dein Fuss verloren?
Wie kommt der sehende unter die Blinden,
Wie kommt der Weise zu den Thoren?
Ich sprach: was soll das Wort mir frommen,
Der Weise muss zu den Thoren geh'n,
Sonst würde die Weisheit verloren geh'n,
Da Thoren nie zum Weisen kommen.
Die Ihr so gross und klug Euch dächtet,
Mögt Dir das eine doch bedenken:
Die Sonne selbst, wenn sie uns leuchtet,
Muss ihren Strahl zur Erde senken.“

„Matka, lubá mamička!“ vykřikla nadšene dcérka. „Tys to slnko, ktoré, keď svieti, lúče svoje na zem dolu zasiela. Tys múdrosť, ktorá nás prítomnosťou svojou šťastných činíš!“

„A ty budeš, dcéra moja, mesiačkom mojím. Svetlo svoje tebe požičiam.“

„A Aladár a apa?“ pýtala sa úprimná dcéra.

„Aladár bude deňnicou, utešenou hviezdou. Apa,“ dodala zívajúc, „je len takou obyčajnou v sústave iných — hviezdíčkou.“

Matka zadriemala na pohovke. Dcérika oddialila sa po tíšku na prstoch z chyže.

V dome bolo ticho. Pán Tomáš siel položiť do blízkeho lesa. Mladý pán Aladár zaprel sa do svojej chyže; mal písať direktorovi list. Dobrá dcéra upozornila na dvore čeliadku, aby sa ticho zpravovala, lebo že pani spí. Do seba zanorená išla Melania do zahrady s baršonovou knižočkou v ruke. Sretla sa s vychovateľom. Bolo pozde, aby sa vystúpila.

„Slečinka číta básne? Rád bych poznal vašnosťin vkus. Smiem sa pýtať po autorovi?“

Tak prihovril sa jej vychovateľ, keď ju najprv uctive pozdravil.

„To pána vychovateľa ani snáď veľmi nebude zaujímať.“

„Pravda, že k tomu práva nemám; lebo mne bol mladý pán Aladár sverený. Vďaka Bohu i to dnešným dňom prestane. Vďaka odstupim miesto šťastnejšiemu nástupcovi môjmu dľa uzavretia vzácnnej rady rodinnej, ktorá sa práve pred niekoľko hodinami odbyvala.“

„Tak to už znáte?“

„Povedal mi to pán Aladár. Práve chcel som ho k učeniu primäť, tu mi on poslušnosť vypovedal, tvrdiac, že nemám pražiadnej moci nad nim; lebo že si vzácna rodinná rada uzavrela, mňa odstrániť. S Pánom Bohom!“

„Tak ľahko s nami sa rozlúčíte, pane vychovateľ? Bola bych viac galantnosti u vás hľadala!“

„Koho rodinná rada bez všetkej príčiny odstráni, tomu padne veľmi snadno sa lúčiť. Jak galantne sa so mnou zachádzalo, podobne i ja znám sa držať. Pani matka mnoho zakladá si na svojom baronstve; no jej pokračovanie nemá fah baronského rázu.“

„Pane, veľmi obľubujete si v urážkach.“

„Za odpustenie prosím, slečinka, ja som napadnutý, ja som urazený, ja len odrážam urážky a nápady od seba.“

„Učený ste, pane vychovateľ, ale o učeních to tiež platí, že sú často hrubiani.“

„Keď toho potrebu vidia. Pero robíme perorezom, drevo rúbeme sekerou.“

„Daleko by sme zašli, pane; keď sme nemohli spolu zotrvať, aspoň sa, jako na vzdelených ľudí patrí, po dobrotky rozlúčme.“

„Tak je! Teda na rozlúčnú nech mi slečinka láskave povedať ráci, v ktorého básnika dielach má svoje obľúbenie?“

„Ja zbožňujem Petófiho, pane!“

„Pekne, aspoň viem slečinkin vkus. Pekne! Ale toto nenie snáď on?“

„Nie, to je Mirza Šaffy.“

„Hm, perly východu. Tuším je to maminčin obľúbený básnik!“

„Ano, jej; pozrite, toto je jej báseň. Počujte výzvam celej básne pri nej.“

A tu mu vylíčila to, čo si jej pani mamka o tejto básni myslí, jako si ju na seba vzťahuje, čo sme my zo samého zriedla čerpali.

„Nuž vidíte, slečinka, ja som nikdy nebol do takejto sférickej rodiny súci. Trochu ideálneho vzletu i našinec má; ale k slnku a medzi hviezdíčky sa dostať, na to mám dost času — po smrti. Tu na tejto zemi chcem s ľuďmi žiť a na slnko, mesiac, hviezdy sa len dívať.“

„To je len obrazne povedané.“

„Ja bych milostpani maminke radil prečítať tento Mirza-Šaffyho veršík. Ráďte dovoliť, slečinka. Hľa, tu je! Prečítajte si ho a ráďte ho i pani maminke odporúčať, trebárs i mojim menom k uváženiu. Mal som to potešenie, slečinka, porúčam sa!“

A mladý vychovateľ Jozef Krasnický zmizol.

Melania dlho pozerala udivená za nim, potom čítala:

„Willst Welt und Menschen recht versteh'n,
Musst Du ins' eig'ne Herz Dir seh'n,
Willst Du Dich selbst recht kennen lernen,
Musst Du Dich aus Dir selbst entfernen.
Wer sich beurtheilt nur nach sich,
Gelangt zu falschen Schlüssen —
Du selbst erkennst so wenig Dich,
Als Du Dich selbst kannst küssen.“

Melanii vypadla kniha z ruky, i hlboko sa zamyslela.

Jak dlho Melania v hlbokých myšlienkach ponorená nad baršonovou knižočkou

stĺpom nepohnute stála, to ani sama neznala: iba keď ju milá jej maminka z dúm prebrala, pri nej sa postavilac s tou poznámkou:

„Tak ceníš moju knihu, môj poklad na zemi? Ach, dobre neodmiem. Jedinej tebe som sa, dcéra moja, tešila, a ty hádžeš moju knihu, môjho zbožňovaného básnika o zem?“

„Nehnevaj sa, maminka; nehodila som ju, ona mi vypadla.“

„Jaká to nedbanlivosť! Takú knihu do prachu pustíš!“

„Počuj, čo sa mi stalo. Sišla som sa tu s našim vychovateľom.“

„Bývalým.“

„A ten sa ma pýtal, ktorý je môj básnik? Ja som mu ukázala tvoju utešenú báseň, maminka, a vysvetlila, jako sa ona docela na teba vzťahuje.“

„No, a malo to nejaký účinok na toho hrubiana? Dostal rešpekt pred nami?“

„Nemyslím. Hovoril, že on to veru nahliada, že nebol súcim do takej sférickej rodiny.“

„To mohol vždy vedieť.“

„Tebe radí, aby si tento veršík prečítala.“

Dcéra zodvihla knihu a matka napnute čítala veršík označený. Čítala ho dva, čítala triráz, a potom sa tak, jako prv dcéra, hlboko zamyslela.

Dost po dlhej prestávke ťažkomyslné slovila:

„Pravdu si mala, dcéra moja, že si tú knihu zahodila. Ktorá kniha také kontrasty v sebe obsahuje, tá nenie hodná iného.“

A kniha viala sa v prachu.

Matku i dcéru vytrhol z hlbokého zamyslenia výstrel, v blízkom lesíku zavznejúci.

„Apa zastrelil zajaca. On má preca pravdu. Jeho zábavy a vyrazenia, jeho passie sú najlepšie na svete! Knihy len trápia mysl a srdce človeka. Melania moja, už to dlho nevydržím, musíme zase trochu sa vyraziť, musíme do Pešti. Dnes nás navštívia Szirmayovci, s nimi sa dohovoríme. Zabudneme na všetky protivenstvá a omrzlosti. Divadlá, koncerty, cirkus a kúpele: to je život pre nás. Tu v tejto diere dedinskej človek na duchu len zakrpatie.“

„Teraz pôjdem i ja, mama drahá, s vami. Mne sa ešte tak málo vidieť dostalo. Ani neviem už, jako divadlo vyzerá.“

„Dobre, dobre, drahý anjel môj! Dost toho budeš mať: ešte to všetko i zunuješ! Ale poďme, otec sa vráti a Aladár snad už bude hotový s listom.“

„O pol hodinku sedela rodina zase pohromade. Pán Tomáš vrátil sa z poľovačky celý naradovaný, bo takého pekného zajaca ešte jakživ nezastrelil, jako teraz. Aladár predložil pekne do čista napísaný list na pána direktora, a práve ho čítať započal, keď sa dvere otvorily.“

Kto sa opovážil rušiť sedenie vzácnjej rodinnej rady?

Bola to vyplakaná chyžná, Katinka, hotová na cestu.

„Jako sa opovažuješ nás obťažovať?“ zkríkla na prichodiacu pani.

„Milostivá pani, prišla som sa za službu podakovať. Nechcem tu byť ani minuty viacej.“

„Ty nevďačná. Ešte ti nenie vypovedané. Čakaj, až na teba rad príjde.“

„A pre jakú príčinu sa ti služba u nás tak zprikrila?“ pýtal sa pán Tomáš.

„To pán Aladár vie!“ odpovedala uštepáčne chyžná.

Na tie slová vypadol Aladárovi list z ruky. Pán Tomáš vypustil kotúč dymový, hustému oblaku podobný, z úst i z nosa. Melania sa zapľhla až po uši. Matka ale sta lvica vyskočila a vyplakanú chyžnú vyzauškovala.

Katinka zmizla. Pani Melania zúrila. Dcéra utekla s plačom do svojej chyže. Aladár prisahal sa matke, že sa on Katinke nikdy ani vlúдне neprihovoril, že to všetko len od vychovateľa pochodí, ktorý sa chce pomstíť na ňom.

A jakože by matka synáčkovi neverila? Naložila pánu manželovi, aby s vychovateľom hned urobil poriadok; s Katinkou že ona poriadky porobí; Aladár ale aby vypravil posla i so zajacom do mesta k direktorovi. Vychovateľ odišiel.

Katinka zostala. Ťažko ju bolo zdržať, ale dvoje nových šiat, podvýšenie platu a ten slub, že Aladár nesmie ani len pozrieť na ňu viacej, snadne to potom vypôsobil. A pani

Melania by bola neviem čo obetovala za česť svojho domu. Radšej čokoľvek podstúpiť, lež klebetnú chyznú zo služby prepustiť volila. Jaká by to bola haňba a potupa pre jej baronský pôvod, keďby sa svet doznaľ, že jej pán syn po nehodnej chyžnej hodil okom.

Súsední Szirmayovci prišli a pani Melania zabudla na migrénu i na všetky omrzlosti, bo sa jej podávala príležitosť robiť plány s nimi na cestu do Pešti.

Celý týždeň prešiel a Aladár nemajúce vychovateľa, ztrávil ho na polovačke s otcom. Pani Melania mala zase len dve veľké starosti. Synovi bol treba vychovateľ a dcére spoločnica. Keď nedávno Szirmayovci boli na visite, mala slečinka jejich Hermína so sebou i spoločnicu; bez toho nesmela ani Melania zostať. Szirmayovci nesmeli nad Völgyesovcami vývodit. Priam, jako sa vychovateľ

dostaví, musia sa pokroky porobiť k opatreniu pre Melaniu potrebnej spoločnice.

Otec so synom z polovačky sa navrátili a vychovateľ sa dostavil. Poslal ho direktor a on doniesol i list od neho. Upravili ho priam do jeho chyže a poznamenali mu, že bude zajtrajšieho dňa panstvu predstavený; svoje listiny že má oddať panstvu k prehliadnutiu. Aladár nemohol sa zdržať, aby zvedavosť svoju neuspokojil a priam privítal vychovateľa v jeho chyži.

A rodina zasadla, skúmajúc svedoctvá nového vychovateľa. Všetko bolo v poriadku. I Aladár tvrdil, že sa mu nový vychovateľ páči. Tu prizrela sa pani domová lepšie krstnému listu vychovateľmu.

„On je sedliackeho rodu, on nesmie moju baronskú krev vychovávať. To je hrôza!“ vykrikla pani Melania.

(Pokračovanie nasleduje.)

Rajčo Nikolev.

Poveš od Jozefa Belly.

(Pokračovanie.)

IV.

Boj pri Diurdeve.

Hoj, nevedel Hajduk v horách,
 Čo v noci dunelo,
 On nevedel a dunenie
 Riečť mu nevedelo.
 Celý súdny deň sa robí
 V Diurdeva okolí.
 Nejedného viac šuhajka
 Hlávka nezabolí.
 Zem skropená krvou ľudskou
 Od strelby sa ztriasa,
 Deň je mračný od chmár dýmu,
 Noc sa ohňom jása.
 Pri Diurdeve boj ukrutný,
 Bitka zúri veľká:
 Rus sa s Turkom bije krute,
 Pasuje a nelká.
 Tretíraz už slnko vyšlo —
 A nič rozhodného:
 Jedno vojsko udatnejšie,
 Lepšie od druhého.

Rusi jako múry stoja,
 Turek neustúpa;
 Obom stránkam smrť je milšia,
 Lež nectná potupa.
 Tak už jedni cúfať počnú —
 A hneď zas vífazia,
 Víťazov podliehajúci
 Zase len odrazia.
 Darmo tri dni a tri noci
 Hynú boja deti,
 Výhry ešte ani jedným
 Slniečko nesvieti.
 Tu raz v čelo svojich stane
 Sojmonov hrdina,
 Za čára i vieru Rusov
 Unrieť napomína.
 Tým zas hlása Iskenderbeg,
 Poliak poturčený:
 „Za udatnosť raj Mahmeda,
 V ňom život blažený!“
 A tu z jednej „hurráh!“ zavznie,
 Z druhej „Allah!“ strany —

A boj sa len teraz začal
 Rusov s Musulmany.
 Delá zhrmia, trúby zvreštia
 A bubny zahučia;
 Jako sa mrie po junácky
 Jedni druhých učia.
 Celé rady od kúl padly,
 Celé od bodákov,
 Celé počnú ustupovať
 Palošom Kozákov.
 To krestanom ducha dodá,
 Teraz sa pochlapia,
 Neveriacich obkolesia
 A do klbka lapia.
 Krev sa valí potokami —
 Moslemín sa bráni,
 Lež vidiač, že neodolie,
 Kadiaľ môže chráni.
 Už sa delá Rusom v rukách,
 I zástav chvostiská,
 Turek cez most na Dunaji
 Do Bulhar sa tiská.
 Iba jedon oddiel jazdcov
 Z karabínov páli,
 A bojuje po spartánsky,
 Bárs je húfik malý.
 Tito priechod Turkom chránia
 Vnuci Faraona,
 S tými ešte prácu majú
 Molodci od Dona.
 Píky lámu stepy deti
 V prsiach Afrikancov,
 A Egyptčan ostrý kyndžal
 V záporožských brancov.
 Lež pluk Doncov, bárs sa prvô
 Dneská v boji cvičí,
 Kým sa mu len jedon spiera,
 Všetko bije, ničí.
 A keď zničí, kone popne
 A dá sa do evalu,
 Bežiac prijať od zkúsených
 Kozákov pochvalu.
 Boj sa skončil. Bojištom len
 Havrany kvákajú,
 Osadníci do zpalených
 Dedín sa vracajú;
 A Dunajské šírym svetom
 Ten chýr nesú Víly:

Že Rusi, bárs počtom menší,
 Tuná zvíťazili!
 A chýr krajsí ešte chyria
 Obranci Diurdeva:
 Že k víťazstvu moc pomohla
 Zpráva Nikoleva!

V.

Požehnanie.

Čas už tak zvaných prechodí psích dníov,
 Prichodí kosba druhých sien,
 Úpeky hroznô od viac sú týždňov,
 Neznesné sparná deň po deň.
 Dážďa nepadlo temer od Jána,
 Zem je suchotou celá zopadaná,
 Zakrpelc, zvädlé mládze,
 Ba žabky v vyschlých bahnáč zdychajú,
 Mlyny na menších riečkách stávajú,
 Čo jich voda hnat nevládze.

Nebo sa zmladí, bielušké chmáry
 Modrú zjarabia oblohu;
 Jarabosť v čiernosť zas sa pretvári,
 Zmena prevádza úlohu.
 Prší, mrholí, prší vždy viacej,
 Až sa z čiernavy, pršku nosiacej,
 Naraz hrozná zpusťí leja.
 Zjasá sa, blyška, rachatía hromy,
 Bijúc do skál, vód, párajúc stromy,
 Až — búrku rozženie veja.

Suchota, búrka, veja prestala,
 Prijemný, milý nastal čas;
 Obloha mračná jasnou ostala,
 Slniečko mierne hreje zas.
 Tak, jak po chvíli zlej dobrá býva,
 Za dobrým zlô sa v zápät dokýva,
 Po žalosti býva radosť.
 Všetko na svete časom sa mení,
 Všetko ramenu podlieha zmeny:
 Toho všedných príkladov dosť.

Vody Dunaja kde podmývajú
 Brehy Rusčukskej roviny,
 Rovinou domky sa rozkladadajú
 Peknej Vílova dediny.
 Kraj dedinou voda hučí mutná,
 A pri vode vrba rastie smutná,

A pod vrbou stojí žienka,
A pri žienke, ježž meno Uliana,
Jej dcéruška, mladulinká panna,
Šumná, šumnušká Marienka.

„Marienka, Marka, Mariška moja!
Srdce moje, poklade môj! —
Že zlosti sveta nás nerozdvojá,
Ja dúfam, ty v dôvere stoj!
Ja ani tu žiť, ani do neba
Nechcem, anjel môj, nechcem bez teba,
My žiť i mrieť máme vedno;
Bo jakby lós nás dák mal rozlúčiť,
Nuž ma len skoro musí umučiť
Žitia jarmo ťažkô, biedno!

Nemajú líček tvojich ružových
Rty sa lstivé dotknúť vraha;
Ni ústok prijať zo malinových
Slastný nápoj lásky blaha.
Divé tyrana zraky nesmejú
Blaziť sa v leskách, ktoré sa stkvejú
Z jasných zrelníc tvojho oka;
Nesmie anjelskosť tvojej postavy
Pritúliť k srdcu ruka ohavy,
Divého neviny soka!

A var by služka čierna harému
Vlas ten vranný strojevala,
Ktorý dieťaťu matka svojemu
Dosiť pletla, predielala?
Var driečik útlý, nezvyklý na to,
V púto by múdra putnala táto
Rabkyňa bašovho raja?
Či v hrách ohyzdných, tancoch Nikloje,
Majú nožičky zničiť sa tvoje? —
Nie! — Radšej zhyneš ty a ja!

Porekadlá: kto stádo, ten škodu,
A kto má deti, že má žiaľ —
Tá druhá čiastka Bulharov rodu
Týka sa najviac i najdiel.
Bo keď Bôh sverí Bulharke syna,
Už ju pôrodu nazve hodina:
Mať hajdúka lebo raba!
A majúc dcérku spanilolicu,
Tak chová slabú len holubicu
V moc sebvôle jastraba.

Oh, a takouto, var, holubicou
V kľietke záhubca nevinny —
Oj, var, bašovskou i súložnicou
Má poklad môj byť jediný?!
Mariena moja na to vyjsť mi má?! —
Nie! — Nevinnosti Bôh padnúť nedá!
On nás z rúk zlosti vymôže!
Odvráti od nás snať to prst Boží.
Ja verím: Bôh viac že nenaloží
Na jedného, lež sniesť môže!“

Takéto prúdy jazerom citov
Lunia, vlnia Ulianiným;
Myšlienok orkán silou rozvitou
Zatriasa duchom vdoviným.
V takom si stave hľadí na dcéru,
Na jej vzácnostku najväčšiu, veru,
Na jej všetko na tom svete. —
Nádej s pochybou v mysli si sedia,
Trampoty ruže líc mraštia, bledia
Ženy ešte v žitia kvete.

„Marka, prievozník dáko nechodí,
Prerečie k dcére Uliana,
„Mne sa prevážať samej prichodí.
Čas je! Vieš, kde chcem do rána.“
„Ale, mať moja, čože myslíte?
Jak vód čujete, vztek jich vidíte!
Či ma chcete osirotiť?!
Veď jedna vlna nelútostivá
Stá vietor plevu čln vám rozkyva
A v hrob vední môž vás sotíť!“

„Neboj sa, dievča! poruč ma Bohu!
Íst musím, aspoň bych rada,
Pop našu musí schváliť úlohu,
Nás jeho má riadiť rada.
Bez požehnanja popa, porady,
Podniknutia sa nedaria rady,
Zvlášť jakô pred nami stojí.
A preto idem vo mene Božom,
Veď proti delám svet chodí nožom,
A kto má obstáť, obstojí!“

Poručiac dcére do jej návratu:
Čo si počiat, jak robiť má,
Poľúbiac v čelo Marienku zlatú,
Rovným krokom na čln sedá.

A túžby žížen idúcu hasiť
Vidno už veslom s prúdmi zápasíť
Šta raz Kláru z Vyšehradu.
Až sa trapne ku cieľu dostane
A so hajovcom ľahkým zastane
Zrovna ku kláštora sadu.

Bo za vodou na brehu vysokom
Osamelý kláštor stojí.
Pod kláštora od vody oblokom
Pop sa Milen dumou kojí.
Z oka jeho tajná veštbá hladí,
Zachovalosť obličaj mu mladí,
Bárs už v dávných patrí rady;
Iba že vlas jeho hlavy, brady.
Bielučičký jako sniežik mladý,
Lahko jeho vek prezradí.

Do vršku sadom smelá vdovica
Mákkou pažítou si kráča,
A jako často slzami líca,
Teraz rosou nôžku zmáča.
„Nikolevová, vítaj, ztrápená!
Čo k nám tvoj teraz príchod znamená?“
Mních ju zazrúc privoláva.
A ona plavbou, chôdzou zdychčaná,
Bozkajúc ruku starého pána
Vydýchne si a rozpráva:

„Prečo k vám idem: čože by bolo?
Syna, viete, som ztratila,
Muža, v hajdúkov čo šiel mi kolo,
Vravía, tiež kulka srazila;
Nič viacej nemám, len dcéru jednu,
I tá má mater úbohú, biednu
Nechat a ísť do báremu —
Nuž tu prichodí mne hriešnej stvore:
Lebo v zúfalstva vrhnúť sa more,
Lebo vyhnúť tomu zlému.

Dnes na obed mi obce predstata
Bašovu mienku oznámil:
Že dcéra v harém má mi byť vzatá,
Jej zrak Aliho kdes známil.
Lež ja podľahnúť nechtiac tomuto,
Hodlám i s dcérou ešte noc túto
Utekať do Valáchije.
A tak, prosím vás, o požehnanie,
I vaše v tejto veci o zdanie.
Či to slušno, radno mi je?“

Vypočujúc ju: „Pomoz nám, Bože!“
Vzhliadnúc k oblohe vzdychá kňaz,
„Bo kto, krem teba, nám i zpomôže?
Zmeň bludosvet, premeň zločas!
Proti trízneniu zvierat v Europe
Tvorí sa spolkov kopa na kope,
V tom cit ľudskosti vyniká —
Proti trízneniu ľudí v Turecku,
To by škodilo záujmom, vrecku.
Nechces' spolčiť — politika!

K ochrane raje kolko fermanov
Turka cháni už vydali,
U vierolomných ale Osmanov
Na papierí len zostaly.
A Europa, mať spravodlivá,
Na to sa všetko lhostajne díva,
Bo tak politika radí.
Na Algír pozor, Kytaj, Indiju!
Raju nech trebárs Turci vybijú —
To vlád zásadám nevadí!“

„To politika toho súc vinná
S Turkom bude v pokrevnosti?“
Tak sa chudera zpyta Ulina
V úprimnej svojej sprostnosti.
„Je ver pokrevná, a nie tým samým,
Lež vôbec všetkym vzdelanoznámym
Národom a zvlášť jich správe.
Je to rodina, svetobohyňa,
Jej sa svet žezlu korí, zohýna!“
„A kto je tá pani práve?“

„Inácej cítiť, inák hovoriť,
Inšie myslieť, inô tvoriť;
Sobectvu k vóli chrám cnosti borit;
Slávu potupou chcieť korit;
Pravde šalbu dať za úradníka;
Nevinnosť karhať, chváliť hriešnika;
Blaho v kraj hnať nešťastníka;
Úlohu hrať dobre podvodníka;
V ovčom rúchu vlka ukrutníka —
To zovie — politika!

Ale dost o tom, náš smer je iný,
Lež teba o tomto učiť;
I tak sa dňa už končia hodiny.
Treba sa nám teda lúčiť.
Len ešte, vyplň vóla sa tvoja,
Nech že ta slová moje ozbroja

Ku tvojej ťažkej úlohe:
 Žehnám dielo, k nemus odhodlaná,
 Teba, dcéru, Bôh daj, ste do rána
 Na svobodnej stály nohe!

Jestliže Pán Bôh však utrpenia
 Kalicha vám uriadil piť,
 Zdarného diela jak prevedenia
 Dáko sa vám pretrhne niť:
 Prijmite tiež vďačne, v tom povedomí,
 Že je Hospodin o tom vedomý,
 Že to jeho svätá vôľa,
 A že on často k výhre skrz strasti
 A smrtonosné ponad priepasti
 Ludí k sláve vedie, volá!

Dôvera v Boha je liek nebeský
 Zvlášť v smutných chvíľach života:
 Či keď nás vlastnie súžia poklesky,
 Či nás sveta mučí zlota;
 Je správca duše, ktorý k pokore
 Vedie nás v šťastí a v nehôd sbore,
 Mužnosť nám v pomoc privolá;
 Je štít výborný žitia, pavezá!
 Nech sa kto v jakom stave nalezá,
 Ňou v pravom smysle odolá!

A veď, čo slávy v svete má mena,
 Nikdy ľahko neprichodí:
 To požaduje potu, slz vena,
 Nevinosti krvobrody.
 Čo ľahko prišlo, to ľahko ide!
 Nezárbaj rolu — bodliac ti zide!
 Bez práce ani koláče!
 Z obetí sláva zide i zkvitne!
 Po žertvonoci i rodu svične
 Slávy deň z neba pavlače!

A čo je sláva? — Hodnosti, rády?
 Zlato, perly drahocenné?
 Junáctvo? Vedy veľké poklady?
 Z predkov slavných pochodenie?
 Prave užito — i to je sláva,
 Opačne ale kliatbou ostáva.
 Slavným môž' byť veľký, malý!
 Sláva je: blahozvečnenie seba!
 Syn jej: pravde kto verným je neba,
 Či ho svet tupí, či chváli.
 Syn tvoj i muž tvoj tiež sú obete
 Za slávu svoju i roda,
 A jak vy s dcérou asnaď padnete,
 Bôh vás tiež v tých počet dodá.

V počet pravde padlých neviností,
 Ktoré časom vyzovú z výsosti
 Pomstu na zlosveta detí!
 Bo, keď miera zlosti sa dovrší,
 Dovŕšená zvráti sa a zprší
 Na tých, čo otročia svety.

Vrechnosť neuctiť si spravodlivú
 Znamená sa Bohu spierať;
 Tyranstva ale vládu zlobivú
 Sláva je ničiť a stierať!
 Spravodlivosti česť, chvála večná;
 Krivde kliatba, hana nekonečná,
 A pomsta tá najhroznejšia!
 Preč mračná krivdy! — voľnosť nech svieti!
 Bôh hlasom volá osvety
 I každá duša ctnostnejšia.

Tak vyhni, obíď, jak môžeš obíť
 Tyranstva osídлом, drahá!
 Lepšie voľnému suchý chlebič hrýzť,
 Lež lahôdky v moci vraha.
 Svoboda zlatá, nevoľa kliata,
 Svoboda blaží, nevoľa máta,
 I trízni ducha i telo!
 Preto za blaho tvoje i dcéry
 Pokús sa v mene Boha i viery,
 On snaď vaše zdarí dielo.“

S tým vo súmraku vdova odchádza
 Mocným slovom posilnená;
 Spoluútrpnosť ju odprevádza
 Sriebrovlasieho Milena;
 Útrpným citom, lútosným okom
 Sprevádza ju on až k rieky tokom,
 Až kým mu zrak dovoľuje.
 A po citlivom tomto lúčení
 Nad losom vdovy porozžialený
 Ešte takto vyčítuje:

„Rod môj, dlho fa ešte majú kľaf
 Turkov polmesiaca rohy?
 Dlho cudzinec zkazu ti má stľaf,
 Um tvoj putnať, ruky, nohy?
 Dlho v otroctva jarme máš fahať?
 Dlho bič zlosti teba má šľahať
 Odrodilých tvojich detí? —
 Dokým nepoznáš, národ môj, seba,
 A pyramidu až k výškam neba
 Nevystavíš si z obetí!“

(Dokončenie nasleduje.)

Z Turčianskych Teplíc do Trenčianska.

Cestopisné náčrty od *Laskomerského*.

(Pokračovanie.)

Od Košeca niesli sme sa merave cestou dolu do Teplíc a odmerane hore Váhom; no viezli sme sa i jako ľudia svojej vôle a rozmaru najprv hore vodou a bokami sem tam. Aby sme opakovanu prekonanej už púti vyhlili, pokračujeme v opise cesty z Košeca nadol, ktorú sme len o niekoľko dní, vracajúc sa z Pružiny, vykonali.

Na pravom brehu Váhu skvejú sa z ďaleka a pútajú pozornosť cestovateľa skvostné budy Pruského. Tu sídli boháč a chýrečný hospodár gróf Koenigsegg. Neďaleko poníže Košeca leží Illava, tiež úhladné mestečko s peknými domami. Z ďaleka pozorované vypínajúce sa stavisko je štátny žalár, určený pre zločincov, na mnoho rokov odsúdených. Mladý lekár sdelil mi, že jich na tento čas ubytovaných tam má byť ďaleko vyše 400. Sú to veselí kompani: podpaľáci, vrahovia, zbojníci. Vysoké stavisko s príslušnými budovami, strážené vojskom, ohradené je múrami a zahradami. I pekný kostol je v obzere hradu.

Hrad prežil tiež jako všetko, čo staršieho jest, rozličné osudy. Bývali v ňom až do časov cisára Jozefa mnási Trinitári,

a mali tu, jako sa povedá, prvý kláštor, tak jako Piaristi v Prievidzi. Medzi inšim úlohou jich bolo lapených krestanov, tureckých otrokov, sbieranými almužnami vykupovať. Tak

hľa bol tiež v Španielsku pomocou takýchto mníchov chudák, od vysokej šľachty zapomenutý Cervantes od Saracenov vykúpený, za čo potom napísal satyrického Don Quixota, namereného oproti dreveným obyčajom španielskej šľachty.

Divná sa to teda stala priemena so staviskom illavského hradu, ktorý bol pôvodne ku tak vznešeným cieľom venovaný. Nuž

ale deje tohoto hradu siahajú ešte o moc ďalej.

Kedysi volala sa vraj Illava Levou, a síce za kráľa Ludovíta I. okolo r. 1385. Za Matiaša kráľa dostal darom hrad illavský Blažej Maďar za jeho verné služby, pri sbore čierneho pluku konané. Tohoto dcéra vydala sa vraj za junáka srbského, Pala Kneza (Kiniži), toho šuhaja, čo Turkov doma mečom

rúbal. Bol to teda tureckým „Hollenderom“, jako teraz menuje sa stroj v papierňach na posekanie ránd. Pozdejšie prešla Illava zase na rod druhý, ale tiež juhoslovanský, Ostrožičov, z Horvatska pošľých. Tito naši bratia Horvati často usadzovali sa medzi Slovákmi, tak: Keglevič, Festetič, Markovič a iní; rodina Horvát de Gredec zaujala veľké panstvo v Spiši a Šáriši, ktoré prešli pozdejšie na rodiny Paločajich, Syrmačov a Mariášich.

Prichýľme sa nazad ku predmetu.

Ostrožič, majiteľ Illavy, dal sa nakloniť Petrocimu po dlhej práci ku sprisahaniu oproti cisárovi Leopoldovi; následkom čoho, aby život zachoval, zutekal. Illava pripadla štátu. Ďalším jeho majiteľom bol gróf Chr. Breuner, potom primas Juro Szécsényi a tento pretvoril r. 1692 hrad illavský na kláštor Trinitárov. Vo vojnách Rákócovských musela Illava mnohé drancovania preniešť.

Černohorský junák rozpráva o svojej príhode v bitke u Vučidolu.

Výška nad hladinou mora je 116 siah, a síce v illavskom hostinci, kde som znamenité gr. Koenigseggské pivo pil. Kotlina okolia illavského pozostáva z novotvorného piesočníku (neogen) a pri Váhu z nánosu.

Z Illavy prešli sme ďalej Klobušice, kde býva zemänská rodina tohože mena, ďalej obec Prejtu. Povyše obci pri ceste stojí chatrný dômok s veľmi významnou osobnosťou, jako to sám nápis nad dvermi jasne a zreteľne poukazuje. Je to sídlo Vajdy cigáňskeho, ktorého moc a vláda rozprestiera sa po blízkych a ďalekých cigáňských kolibách. V jak širokých medzách Vajda svoju potentátsku vládu na javo dáva, či svojho Ambasadevra i pri carihradských konferenciách zastúpeného má, to vám zradit' nemôžem. Zovniutornosť tohoto vladárskeho bytu poukazuje ovšem na skrovnú myseľ a ešte skromnejšiu civillistu svojich obyvateľov. No, pamätné je to preca. Za Prejtom nasleduje mestečko Dubnica, kde hlavním majiteľom je rodina Sina, rodina to, ktorej otec, pôvodom Grék, vystaviť dal oproti Akropolisu pri Attine (Athene) za 30.000 drachiem pekný hviezdársky palác. Jako tam tak i tu a inde v jeho rozsiahlych panstvách vidieť boháča. V Dubnici pekné sú jeho sady.

No, ale nie len baron Sina, nie len Koenigsegg, ale i druhí, ku pr. Pijaček, honosia sa samo v sebe už v peknom okolí krásnymi zahradami a parkmi. A ľud spoločitý tiež kráča za nimi, ozdobujúc role ovocnými, v radoch sadenými stromami. A to jedno k druhému dáva celému i tak zájímavému kraju tvárnosť velikánskej zahrady.

Dubnica bola majetkom, ba i bývaním známej mohutnej rodiny Illésházovskej, a kaštieľ dubnický bol krásou, jako i sbierkami vehlasným. Illésházovci vymreli úplne.

Oproti Dubnici vpadá pri Nemšovej, kde sa práve toho leta tolko pútnikov utopilo, do pravého brehu Váhu z Moravy cez hraničné Karpaty predierajúci sa potok Vlára. Touto dolinou zamýšľajú železnicu uhorskú cez Trenčín hore Vlárrou s moravskou traťou spojiť.

Niže Dubnice, asi na jedno strelenie od cesty, leží stromami ukrytý majetok Prílesie,

z ktorej jeden Príleský značnú úlohu zastáva jako pri snemovne vyslancov, tak pri delegáciách. Pamätám sa na tohoto Tádka, asnaď už i tatka, bladáho šuhaja, keď filosofické studia konal jako komilitista otcov Piaristov na lyceume tehdažšom vo Vacove. Bolo to v r. 1845—1846. Hľa, kam sa teraz Tádko z ukrytého Prílesia vyhrabal!

Po chvíli priredikali sme sa do obci Teplá, kde sa od Trenčianskej hradskej cesta na lavo, na juh do Teplíc odráža. Na pahrbku pri peknom kostole vykuká fara, kde šlachetná slovenská duša nad svojim stádom bdie. Tu v Teplej opustili sme širokú, výborne udržanú hradskú a tahali sme dolinou do lona očakávajúcich nás bučinou porostlých hôr. Cesta od Teplej po Teplíce vysadená je topolami a vyníma sa znamenite, malebne, nevelkou kosom vedená rovinkou. Zo všetkých v úsrety došlých predmetov zatvárať možno na blízkosť zvláštnych, na kultúru poukazujúcich predmetov. Neprešla polhodina a vtiabli sme do Teplíc. Príležitosť nechali sme v prvej krčme.

Čo sa kraju a polozenia Trenč. Teplíc týče, upomína ma na Sklenné Teplíce. Pravda, je to len jakási podoba, ona sa tým viac tratí, že dolina Trenč. Teplíc je priestrannejšia od tejto.

Z krčmy šli sme pešo. Za dakolko menších došli sme do poriadnej ulici; napravo od nej vedie pekná cesta nahor na známy Machnác do stolice nitranskej. Kúsok stranou od ulice nad touto cestou leží vojanská nemocnica, z priečných brvien a tehál vystavená. Dakolko obecných vojakov hralo sa v karty pred nemocnicou; myslím, že si rozháňali dlhú chvíľu.

Peknou širokou, stromami vysadenou ulicou kráčajúc boli sme dakolkoráz (v dobrom smysle) prepadnutí, keď nám 80, 100 a ta vyššie 200-krajciarové hospody ponúkali. My šli sme stále pevne jako múry hradné do srdca, vlastne na námestie, a tu videli sme tak kúpeľné jako hostovské, ozaj kalavné byty. Hostinec je skvostný. Rozumie sa, že je tu všetko dľa vkusu kvetinami, kriaky a rozličnými ozdobami vystrojené.

Keď sme sa krížom krážom poprechodili, išli sme zadňou ulicou do parku, kde pod mohutnými lipami (v pozadí je lúka a r. b. hrala hudba. Tu prechádzalo sa hojne obecenstvo. Tvrdo sme odpočívali, a síce na železnej lavici, na slnkom rozohriatej liatine; sedeli sme teda teplo i obzerali obecenstvo. Toto je z dobrej čiastky domorodé, to druhé je z Moravy, Čiech, Pruska, Nemecka, Sliezska; hodný počet vídaf bolo Poliakov, volačo sa i z Ruska sem zaplietlo. Poliáci sú vševní navštevovatelia kúpeľov a spoločností kartových jako pred, tak pod Vešelinim (sub conjuratione Vesseliniana, jako sme sa to učili) a za Vešelinim. Podajedni z Poliakov vysúšali sa i v národnom kroji. Okrúhly širák na krátko strihanej hlave, široké pulidery v sárach a kaftan, cifrovaným opaskom stiahnutý, mnohému dobre slušaly. Barva brunastá šiat z ďaleka tak sa vynímala, jakoby sa škoricový klát pohyboval. Chlapi to boli napospol švarni.

Tu mali sme česť síst sa a príjemne sa zabaviť so zdvorilým račšdorfským pánom farárom. Škoda, že rozhovor len za krátko trvať mohol!

Prechádzky kúpeľné sú dlhé, vystupujúce až vysoko do hôr, kde rozličné búdky a tieňavé miesta, ku odpočinku určené, rozložené stojá. Navštívili sme i vodoskok v jaskyni pristrojenej, plným prúdom zo skaly sa tlačiaci. Nad jaskyňou v úpätí hory v zelenom ukrytý veľmi čarovne vyníma sa v sluhu škotskom staváň budúnok. Vracali sme sa popopri divadle a dlhom bazáre, kde v jednom oddiele znion, v druhom noviny k zábave obecenstva na pohotove stojá. V čas planej chvíle možno sa tu prechádzať a tančiť.

Zaprášení, vypotení, chodením zunovani vymenili sme si karótky a vstúpili do kúpeľov. Za 50 kr. dostali sme každý osobytnú, poriadne pristrojenú, hábami zaopatrenú vaňu.

Keď sme sa vykúpali, hnal nás žalúdok do spomenutého už hlavného hostinca. Jiedálna, vlastne jiedálne sú v prízemí všetkou pohodlnosťou pristrojené. Miestnosti tak byly preplnené, že sme sotva stól vydobyť si mohli, a keď sa to i stalo, veľa kľopotu po pohároch a netrepeživého šomrania to stálo,

kým sme žiadanými vecmi zaopatrení boli. Jiedlá a jich nastolenie byly bezchybné, a dobrým svedomím pridať môžem, dla okolností lacné. Lacnotou, pri tom elegantnosťou sa týmto kúpeľom sotva Sliach, Korytnica, a čo k tomu pridáme i Sklenné Teplice, nevyrovňajú.

Aby ctení čítatelia pochop mali o jakosti, objeme a návštevke Trenč. kúpeľov, udáme tu malý priezor počtu hosťov v podajednych známejších kúpeľoch od 2. po 23. júl r. 1876. Gastein mal 1611, Baden pri Viedni 1887, Baaden-Baaden 18.887, Balaton-Füred 803, Ems 5480, Franzensbad 4590, Gleichenberg 2097, Gmunden 783, Hall pri Linci 1150, Mehadia 1285, Homburg 3978, Ischl 3494, Karlove Vary 13.556, Kissingen 5568, Korytnica 316, Krapina, Teplice (v Horvatsku) 777, Lipík 320, Luhačovice 656, Marienbad 6233, Ostrov Margity (v Pešti) 176, Sliach 517, Sčavnica (v Haliči) 910, Trenčianske Teplice 1259, v Uhrách teda len Mehadia 26 hosťmi prevýšené.

Po obede pili sme kávu, a komu lúbo, mohol si pochutnávať sladoladom pod verandou, ktorá sa nachádzala pred jiedálňami, kde sme zase príležitosť mali nasýtených kúpeľníkov a pekné ekipáže obzerať. Videli sme i jiné a síce opravdive charakterističný obraz kúpeľov, rozličných mrzákov: okyptených, pokrčených, na vozidlách rozvázaných polutovania hodných to ľudí! Každého z tých bládých, úbohých bedárov dovedla sem nádej, že na svojich vlastných nohách hýbat sa budú z kúpeľov domov! Mnohý zklame sa. Daktorým pošťastí sa následkom upotrebovaných kúpeľov prirodzeným a pravidelným spôsobom zase z miesta na miesto sa pohybovať môcť. A to je veľká výhoda a zasľúžená chvála dobrodiných zdrojov.

Trenčianske Teplice, trebars i nie aktámi potvrdené, sú od pradávna v úžitku. Kde sa človek zjavil, tam upotrebil už ku očisteniu a hoveniu tela, už jako liek teplice. Ba i samé zvery pudom hnané vedeli jich ku svojmu prospechu využiť. Tak ku pr. Badenské kúpele pri Viedni už Rímanom známe, potom zapomenuté, psami istého rytiera z blízkeho Rauhensteinu zase na svetlo vyvedené

boly. Psi prašiví na polovačke trátili sa, až jich stopujúci pán v teplej mláke naleznu. Takto zneje rozprávka. Mesto Baden má v svojom erbe dvoch v kúpeli plahočiachich sa psov.

Trenčín vraj bol rímskym vodcom Terentiusom založený, a tak by i blízke (1^{1/2} hodiny od Trenčína vzdialené) kúpele vtedy byly svetlu rímskému objavené bývaly.

Sigmund z Herbersteinu pripomína r. 1551 Trenč. kúpele a Tomáš Jordanus, lekár stavov moravských, už r. 1580 chemicky lúčil vodu kúpeľov týchto.

Jako mnohé panstvá považské, tak i Trenč. Teplíce byly minulej doby majetkom zámožnej rodiny velmožov Illésházých. Po vymretí týchto dostal sa kúpeľ do rúk bar. Sina; ten kavalier dal ho okrášliť a zväčšiť, čím stal sa o moc skvostnejším, ačpráve panstvo i na svoju materialnú stranu neopomenulo. Pri tom všetkom pomerne lacno i chudoba tu obživíť sa a ciela svojho doísť môže.

Čo sa geologickej polohy okolia Trenč. Teplíc týče, je tu vápenák neocomský, neocomský mergel, taký tiež dolomit. Nachodí sa dačo i červeného piesočníka severne od Teplíc, a pri Dubnici klisurový vápenák, tak rečený „Klippenkalk.“ Po výšinách panuje dolomit, ktorý vo dvoch fahoch od vrchu Baské a Vápca až ta poza Dubnicu sa vyskytuje. Podotknúť načím, že Trenč. Teplíce 870' nad hladinou morskou ležia.

Povyumývaní, občerstvení na duši i tele, s videním a zkúsením úplne spokojní brali sme sa nazad.

Priam, jako sme sa ku riečištu Vážskemu blížili, behal nám zrak po vrchoch Nemšovských. Tam za Váhom má sa nachodíť s klisurským vápenákom i ammonites athleta krásne zkamenelý. Ďalej objavuje sa Červený Kameň a strminy s rúmmamy hradu Vršateckého (Löwenstein, Oroszlánykő). Tento hrad od skaly ani nerozoznať, je on z tej istež látky a tak opovážlive staváňý, jako asnaď žiadon v celej uhorskej krajine.

Rok jeho staváňa je neznámy. Za časov tatárskych už stál. A kto zná, kedy už prvej? R. 1244 bol v majetku Eleuda Leštaka (Leustach), potom Bogomíra, Slopnianskeho, Ja-

kušiča. Ján Jakušič uchádzal sa o ruku dcéry Kašpara Súňoga z Jesení, pána v Budatíne, ktorá preto, že tajnú lásku ku mladému Forgáčovi chovala, za živa na hrade Budatínskom zamúraná bola; o čom pozdejšie prehovoríme.

Blízo hradu Vršateckého leží obec Mikušovce, obývaná zemanskými rodinami Budiačovcov, ktorí v erbe utatú nohu nakreslenú majú.

Znamenie toho erbu vysvetluje povest nasledovne. Tatári chytili Indricha, pána Vršateckého, i so sluhom Andrejom Budiačom, a odsúdených k smrti vrhli nohou o nohu prikovalých do žalára. Aby pána osvobodil, odal si obetovavý Andrej nohu a tak s tou odfatou nohou ušiel i pán. Skrvaveného sluhu potom naleznuví Tatári, zadivení nad toľkou zmužilostou, vyliečeného prepustili na slobodu, ktorý potom kráľom do stavu zemanského povýšený, v erbe tak jako poďnes jeho zchudobnelí potomci nosil odfatú nohu. Či tomu tak, dokázat nemôžem.

Dúmajúc utešeným Povážím, dotiahli sme zpät do Košeca. Od Košeca hore idúc, objavila sa nám napravo od cesty úhľadná dedina Nozdrovice, známa na Slovensku z pestovania ovocného stromovia a ušlachtilého pestovateľa stromov. Nasledujú potom Tunešice, Ladec a Hloža; za touto obcou na hladkej ceste jako kolkáreň došli sme do mestečka Beluše, kde sme prenocovali.

Prvá zriedkavosť mestečka Beluše je hostinský jako kresťan, po toľkých a toľkých krémách jediný, v celom Trenčiansku asnaď sám druhý. Krémy u nášho ludu zdajú sa byť základom, jak nie privilegiumom vyvoleného národa. — O dákyh vynikajúcih zvláštnostach tohoto mestečka písať neviem, jak to nie, že tu cesta hradská beh Váhu opúšťa a prosto, cez kopce do mestečka, Povážska Bystrica menovaného, sa uberá. Bočná cesta k Váhu táhá sa smerom do Púchova.

Na pamiatku krémy, kde sme dobre uhostení a ubytovaní boli, pripomenúť chcem jej povýšenosť nie len gastronomickú, ale i astronomickú, to jest nad morom, a tá obnáša 780'.

Keď sa obráti človek tvárou hore do líny, stojí na pravo skupeniny hôr vysokého kuželovitého Rohatína. Tieto jurové skupeniny obsahujú crinoido vápenáky a červeno-hrčavé klisúrske vápna, k čomu pridať na-čím i sivé vápna. Tieto horniny ťahajú sa až po Slopnú a podajedly z nich bohaté sú na skameneliny, zvlášte ammonity. Bezprosredne okolo Beluše a na malom kopci pri hradskej za mlynom, kam sme sa prechodili, nachodia sa usadliny neogenné a novšie, a síce piesok a piesočníky, hlen a zpeky.

Pri Visolaji powyše Beluše nachodia sa kusy eocenského konglomeratu, viedeňský piesočník a hlen. Od Visolaju ťahajú sa usadliny opodiaľ hornin kriedových po Púchov a Nosice, kde sa nachodit má Dr. G. A. Kornhuberom nalezutý „Pecten Solarium.“

Moja spolucestovateľka, moja Ida Pfeiffer, srebala z istých a dostatočných príčin ešte v Prievidzi zaopatrené opiumové kvapky a to v tolkej miere, že som sa po jich preglgnutí naľakal, pravda už pozde. Za to som ale načúval celú noc a vyvolával každú polhodinu, či ju veľká dávka opiuma všetkých citov ne-

zbavila. Ale na moje potešenie za každým volaním nasledovalo šomranie pre znepokojovania jej sladkého spánku.

Druhého rána putovali sme popri Visolaju ďalej; hneď powyše opustili sme hradskú a tesnou, ale dobrou cestou išli sme vše užšou dolinkou na juho-východ. V pozadí zdal sa svet byť zabitým horami. Končiare na nich tak strmo a do výšky čnely, jako by jim vlasy dúpkom do neba stávaly boly.

Prešli sme popri papierni, tak nevelikánskej, žeby ju tá jej sokyňa z Harmanca jedným hárkom zalepiť mohla. Prešli sme dve nad cestou strmiace dierami prerývané vápenné zápole. Tu a pri Slopanej zjavuje sa výšnia Krieda. Zase ďalej na ľavom brehu potôčka leží Slopná, na severnom úpätí Malinici obec, ktorá mimo svojho ominosného mena zrodila volakedy pospolitého sedliaka, ale srdnatého muža, ktorý tejto cnosti pri mene zemianskom, Slopnianskeho, stal sa i majetníkom ukrutného hradu Vršateckého. Pravda, to bolo tak dávno, že to už ani k vereniu nenie.

(Pokračovanie nasleduje.)

FEUILLETON.

Tamaň.

Povešť od Lermontova.

Tamaň je najšpatnejšie mestečko zo všetkých pomorských miest Rossie. Dobre som tam nezomrel od hladu, ba ešte ma chceli na prídavok i utopiť. Prišiel som na poštovskom voze pozde v noci. Vozka zastavil ustatú trojku¹⁾ pred vrátami jediného kameňného domu pri vchode do mestečka.

Strážnik, čnomorský to Kozák, slyšiac zvuk liateho zvonca, zakričal z polosna divokým hlasom:

„Kto ide?“

Vyšiel úradník a desiatnik. Vysvetliac jim, že som dôstojník a cestujem k činnému

oddielu vojska v záležitosti štátnej, požadoval som bezplatnú hospodu. Desiatnik zaviedol nás do mesta. Ku ktorej kolvek chyži sme prišli, bola — zaujatá. Bolo chladno; tri noci som nespál, namučil sa, i začal som sa hnevať. —

„Veď ma kam kolvek, zlodej! čo priam ku čertovi, len si ku miestu!“ zakričal som na desiatnika.

„Jedna hospoda ešte by bola,“ odpovedal on, poškrabávajúc sa za uchem; „len že vášmu blahorodiu nebude po vóli: tam nečisto!“

Nepochopiac opravdový význam posledného slova, kázal som mu vopred stúpať a po dlhom motaní sa po blatných krížnych

¹⁾ Trojka = tri kone radom do voza zapriahnuté.

ulíčkách, kde som po stranách nevidel nič iného, iba samé zpráchnivelé ploty, zastali sme pred neveľkou chalupou na samom brehu mora.

Plný mesiac svietil na trstennú strechu a na biele steny môjho nového obydliá; na dvore, ohradou z kameňa kremencového opravenom, stála, na bok nachýlená, druhá chalupa, menšia a staršia od prvej. Breh strminou, ústami rozorvanou, zpúšťal sa k moru takmer od jej samých stien, a tam dolu s neprestajným hučaním plieskaly tmavo-modré vlny. Mesiac ticho pozeral na nepokojný, no jemu poddaný živel a ja som pri jeho svetle mohol rozoznať ďaleko od brehu zakotvené dve lode, ktorých čierne povlaky¹⁾ sta pavučina, nepohnute sa kreslily na bľadej čiare obzoru.

„V prístave sú lode,“ pomyslel som si; „zajtrá sa odplavím do Gelendžika.“

Pri mne konal službu radový Kozák. Rozkážem mu, aby zložil batožinu a prepustil vozku, i začal som volať gazdu — mlčia; búcham — mlčia . . . čo že je to? Napokon z pitvora vyliezol jedno štrnásťročný chlapec.

„Kde gazda?“

„Ne — má.“

„Jak? Nieto žiadneho?“

„Sovsim nit²⁾.“

„A gazdiná?“

„Pobihla v slobodku³⁾.“

„Ktože mi otvorí dvere?“ spytujem sa a kopnem do nich nohou.

Dvere samy sa otvorily; z chyže zavialo vlhkosťou. Zažal som zápalku a podvihol ju k nosu chlapcovmu: ožiarila dve biele oči. Bol slepý, dokonale slepý od prírody. Stál predomnou nepohnute, i začal som skúmať ťahy jeho tváre.

Uznám, že mám silné predpojatie proti všetkým slepým, krivým, hluchým, nemým, beznohým, bezrukým, hrbatým atď. Zpozoroval som, že je voždy kysi podivný pomer medzi zovňajškom človeka a jeho dušou; jakoby so ztratom úda ztratila i duša nejaký pocit.

Začal som teda pozorne ohliadať tvár slepého: čože ale vyčítate z tváre, na ktorej niet očí? . . . Dlho som pozeral naň s nevoľným poľutovaním, keď razom sotva zpozorovať sa dajúci úsmech preletel po tenkých pernach jeho, a dojal ma, neviem prečo, nadmier nepríjemne. V hlave mi skrslo podozrenie, že tento slepý nie je tak slepým, jakým sa byť vidí; nadarmo som sa namáhal odstrániť ho tým presvedčením, že belno padeľať nemožno, ba i k jakému zámeru? Čože ale robiť? — ja som často náchylný ku predpojatostiam . . .

„Ty si gazdov syn?“ spýtal som sa ho napokon.

„Ni.“

„Ktože si teda?“

„Sirota, ubohij.“

„Gazdiná ale má deti?“

„Ni; byla doč¹⁾, da utikla za more s Tatarinom.“

„S jakým Tatarinom?“

A bis²⁾ jeho znajet! Krymskij Tatarin, lodočnik³⁾ iz Kerči.“

Vošiel som do izby: dve lavice a stôl, k tomu ohromná skryňa pri peci bolo celé jej náradie. Na stene ani obrázkotoka — planý znak! Rozbitým sklom na okne vdieral sa morský vietor. Vyňal som z podražného vaku voskový oharok a zapáľiac ho, rozkladal som veci: postavil do kúta šabľu a zbraň, pištole položil na stôl, rozostlal burku⁴⁾ na lavicu, Kozák svoju na druhú; o desať minút on zachrápal, no ja som nemohol zaspať: predomnou sa vo tme neprestajne vrtel chlapec s bielymi očami.

Tak minulo okolo hodiny. Oblokom svietil mesiac a lúč jeho sa kmítala po zemovej podlahe izby. Zrazu po svetlom, podlahu preseškávajúcom pruhu, prešmykla sa tieň. Na

¹⁾ Povlaky = povrazy na sfažňach k upevneniu a vyfahovaniu vlajok (Segel); rusky **части**, nem. Takelwerk.

²⁾ Sovsim nit = docela niet.

³⁾ Pobihla v slobodku = odbehla na predmestie, hušták, alebo do dediny, z jednej dlhej ulice záležiacej.

¹⁾ Doč = dcéra.

²⁾ Bis = bes, čert.

³⁾ Lodočnik = priesozník, lodník.

⁴⁾ Burka = kepeň u Kozákov; Filzmantel.

dvihnem sa a pozrem do obloka: niekto po druhý raz prebehol popreď a zmizol Bôh zná kam. Nemohol som sa domnievať, žeby tá stvora bola zbehla tou kolmou strminou brehu, ačkoľvek ináče nemala sa kam podieť. Vstal som a zahodil na seba bešmet¹⁾, opásal kynžal a ticho — ticho vyšiel z izby; v úsrety sa mi namanul slepý chlapec. Učupil som sa ku ohrade a on istým, no ostrážitým krokom prešiel popri mne. Pod pazuchou niesol nejaký uzol, a obrátiac sa ku prístavu, spúšťal sa úzkym a strmým chodníčkom.

„V ten deň nemí prehovorí a slepí vidieť budú,“ podumal som, nasledujúc ho v takej vzdialenosti, abych ho neztratil z očí.

Mesiac medzi tým začínal sa odievať chmármi a nad more vystúpila hmla; cez ňu sotva prenikalo svetlo pochodne na korme²⁾ najbližšej lode; u brehu ligotali sa peny ozrutných vln, hroziacich ho v každom okamžení zaplaviť. S veľkou námahou spúšťajúc sa dolu, poberal som sa strminou, a tu vidím: slepý trochu zastal, potom sa obrátil nížinou na pravo; šiel tak blízko popri vode, že sa mi zdalo, jakoby ho vlna priam schytíť a uniesť mala; no dalo sa vidieť, že to nebola prvá jeho prechádzka, lebo s najväčšou bezpečnosťou kráčal z kameňa na kameň a vyhýbal sa výmoľam. Napokon zastal, jakoby naslúchal niečomu, potom sadol na zem a položil vedľa seba uzol. Striehol som na jeho pohyby z poza skaliska, ktoré vyčnievalo z brehu. Po uplynutí niekoľko minút vykvitla z protivnej strany biela postava; priblížila sa ku slepému a sadla si vedľa neho. Vietor chvílkami donášal mi jich rozhovor.

„Čože, slepý?“ spytoval sa ženský hlas: „búra je silná; Janko neprijde.“

„Janko nebojí sa búrky,“ odvetil slepý.

„Hmla hustne,“ hovoril zase ženský hlas lútoštive.

„Hmlou sa ľahšie prešmyknúť popri strážnych loďach,“ bola odveta.

„A keď utonie?“

„Nuž čože? Na nedelu pôjdeš do kostola bez novej stužky.“

Nasledovalo mlčanie; no mňa prekvapilo jedno: slepý hovoril so mnou maloruským nárečím, teraz ale vyjadroval sa čisto rusky.

„Vidíš, ja mám pravdu,“ riekol zase slepý, tlapkajúc rukami: „Janko sa nebojí ani mora, ani vetrov, ani hmly, ani nábrežnej stráže; načúvaj len: to nelocká voda, mňa neoklameš, — to jeho dlhé veslá.“

Ženská skočila a pozerala do dialky s očividomým nepokojom.

„Blúzniš, slepý!“ vetila ona: „ja nič nevidím.“

Uznám, že jakokoľvek namáhal som sa rozoznať v dialke niečo podobného lodke, preca moja námaha ostala bez výsledku. Tak prešlo jedno desať minút: razom však ukázal sa medzi horami vln čierny bod, ktorý sa hneď zväčšoval, hneď umenšoval. Pomali sa dvíhajúc na chrbty vln a bystro sa zpúšťajúc z nich, približovala sa ku brehu loďka.

Odvážny bol plavec, odhodlavší sa v takú noc pustíť sa cez záliv široký dvadsať verst a vážna musela byť príčina, ktorá ho k tomu ponúkla.

Tak rozmýšľajúc, hľadel som na biednu loďku s nevoľným bitím srdca; lež ona, jako kačica, pohrúžala sa a potom, bystro zatrepotajúc veslami, sťa krýdlami, vyskakovala z priepastí prosried bryzgov pien; i myslel som, že sa už už uderí o breh a roztrieska na kúsky; no ona sa obratne obrátila bokom a vletela bez úškodenia do malinkej zátoky. Z nej vyšiel človek strednej postavy v tatárskej baranej čiapke; kývnul rukou — a všetci traja prichytili sa k vynášaniu nečoho z loďky; náklad bol tak veľký, že do týchto čias nechápem, jakým činom neutonula. Vezmúc na plecía každý po batohu, pustili sa nadol popri brehu a skoro sa mi ztratili z očí. Čas bol vrátiť sa domov; uznať mi ale nutno, že ma tieto podivnosti nepokojily, a sotva som sa vedel dočkať bieleho dňa.

Kozák môj veľmi sa zadivil, keď sa prebudil a videl ma celkom oblečeného; nezjavil som mu ale toho príčinu. S úľubou sa nahladiac za nektorý čas na ďaleký breh

¹⁾ Bešmet = tatársky polokaftan.

²⁾ Korma = tá časť lode, kde je kormidlo, teda zadnia časť korábu.

krymský, ktorý sa tiahne lilovým pruhom a končí sa útesom ¹⁾, na ktorého končiari beleje sa maják ²⁾, a na svetlomodré nebo, posiato roztratenými chmárkami, zabral som sa do pevnosti Fanagorie, abych sa dozvedel od jej veliteľa o hodine môjho odchodu do Gelandžika.

No — beda! Veliteľ mi nemohol nič istého riecť. Lode, čo stály v prístave, boli všetky to strážne, to kupecké, ktoré ani len nezačínaly ešte naberať náklad.

„Azda že o jedno tri, štyri dni prijde poštová loď,“ odvetil kommandant; „a vtedy uvidíme.“

Vrátil som sa domov zachmúrený a nahnevaný. Vo dverách sretol ma môj Kozák s nalakanou tvárou.

„Nedobre, vaše blahorodie!“ prehovoril ku mne. „Áno, bratu, Bôh zná, kedy sa vy-moceme ztadeto.“

Tu sa on ešte väčšmi znepokojil a nachýliac sa ku mne, zašoptal mi:

„Tu nečisto! Sretol som dnes černo-morského úradníka: on mi je známy, — bôj vlani ešte v radovom vojsku; keď som mu povedal, kde sme na hospode, tu on ku mne: tam, bratu, nečisto, ľudia nedobrí! . . . A skutočne, čo to za slepý! . . . chodí všade sám, i na bazar ³⁾ po chlieb, i na vodu . . . vidno, že tu už k tomu privykli.“

„A čože? Či sa aspon gazdiná neukázala?“

„Dnes, počas neprítomnosti vašej, prišla stará a s ňou dcéra.“

„Jaká dcéra? Veď nemá dcéru!“

„A Bôh ju zná, čo je, keď nie dcéra; no stará už sedí vo svojej chalupe.“

Vošiel som do chalupy. Pec bola tuho zakúrená a v nej sa varil obed až pridobry a priskvosný pre úbohých ľudí. Stará na všetky moje otázky odpovedala, že je hluchá, nedočuje. Čože bolo s ňou počať? Obrátil som sa ku slepému, ktorý sedel pred pecou a prikladal na oheň rážda.

¹⁾ Útes = strmý, skalnatý vrch; skalisko, balvan, bralo.

²⁾ Maják = svietareň, na znak výstrahy loďam, ktoré sa v noci ku brehu približujú.

³⁾ Bazar = trh, tržišťe.

„Nuž, slepý čertík,“ rieknem, chytiac ho za ucho, „hovor že, kde si sa v noci túlal s uzlom — ha?“

Môj slepý priam zaplakal, zakričal, zajaľkal.

„Kudy ja chodiv? . . . nikudy ja nechodiv . . . S uzlom? — Jakým uzlom?“

Stará teraz počula a začala šomrať:

„Hľa, jak vymýšľajú a ešte na úbohého! Začo že vy ho? Čože vám urobil?“

Mňa to namrzelo i vyšiel som z izby, pevne si umieňac, že musím dostať kľúč od tejto hádanky.

Zakrútil som sa do burky a sadol si ku ohrade na kameň, pozerajúc do ďaleka; predomnou sa rozprestieralo nočnou búrou rozvlnené more, a jednotvárne dunenie jeho, podobné šumu zaspávajúceho mesta, napomnelo mi mladé časy, prenieslo myšlienky moje na sever, do nášho chladného sídelného mesta. Rozčuleny spomienkami, zadriemal som . . . Tak prešla hodina, hádam i viac . . . Odrazu niečo piesni podobného prekvapilo môj sluch. A skutočne, bola to pieseň a ženský svieži hlások — no zkaže? . . . Načúvam: nápev súzvučný, to tiahly a smutný, to bystrý a živý. Obzerám sa — nikoho niet naokolo; načúvam poznovu — zvuky jakoby z neba padaly. Pozrem dohora: na streche mojej chalupy stála dievčina v páviskovastej sukni, prostovlasá, opravdová Rusalka. Oči dľaňou zaslánajúc od slnka, napnute hladela do dialky, hneď sa smiala a rozjímala sama so sebou, hneď vyspevovala pieseň.

Zapamätal som si tú pieseň od slova do slova:

Kak po voľnoj voluškie ¹⁾ —
Po zelenu moriu
Chodiat vse korabliki
Bieloporasniki.

¹⁾ Jak po voľnej svobodienke — po zelenom mori chodia vše korábiky s bielymi vľajkami (Segel). Medzi tými korábikami moja lodička, loďka bezpovlačná (ohne Takelwerk), dvojveslová (chodí). Keď búra rozíhrá sa, staré korábiky rozprestrú krýdelcia, po mori rozmeću (rozletia) sa. Začnem moru klaňať sa (t. j. prosíť ho) nízko — nízučko. „Nedotkniže sa, zlé more, mojej lodičky: vezie moja lodička veci (tovary) drahocenné, spravuje ju v temnú noc bujná hlavička.“

Promež tieh korablikov
Moja lodočka,
Lodka nesnaščenaja
Dvuchveselnaja.

Buria-ľ razigrjetsia —
Saryje korabliki
Pripodjmut krylyski,
Po moriu razmečtsia.

Stanu moriu klaniatsia
Ja nizochonko.
„Už ne troň ty, zloje more,
Moju lodočku:

Vezet moja lodočka
Vešči dragociennyja,
Pravit jeju v temnu noč
Bujnaja golovuška.“

Mne prišlo mimovoľne na rozum, že som počul v noci ten istý hlas: za minútu som sa zamyslel a keď som poznovu pozrel na strechu, dievčiny tam už nebolo. Naraz prebehla popri mne a vyspevujúc niečo inšieho i prstami luskajúc vbehla ku starej a tu nastala medzi nimi zvada. Stará hnevla sa, táto hlasne sa smiala. Naraz vidím, že zase beží podsakajúc moja Rusalka. Keď bola prosto mňa, zastala a meravo mi pozrela do očí, jakoby zadivená nad mojou prítomnosťou; potom sa nedbale obrátila a ticho šla ku prístavu. Tým sa neskončilo: celý Boží deň sa obsmievala okolo mojej hospody; spievaniu a skácaniu nebolo konca kraja. Čudná stvora! Na jej tvári nebolo badať nijakých znakov bláznivosti; naproti tomu oči jej s ostrou a smelou prenikavosťou upieraly sa na mňa, a zdalo sa mi, že tie oči boli obdarené nejakou magnetickou silou a za každým razom jakoby čakaly na otázku. Sotva som však začal hovoriť, ušla, úskočne sa usmievajúc.

Rozhodne tvrdím, že som nikdy podobnú ženskú nevidel. Ani zďaleka nebola krásna, ja mám ale svoje predpojatosti i straniva krásy. V nej bolo mnoho plemena... plemä pri ženských, jako i pri koňoch, veľká je vec: tento vynálezok patrí mladému Francúzsku. Ono, t. j. plemä, a nie mladé Francúzsko, poznáva sa zväčša po kroku či chôdzi, po rukách a nohách; najmä nos nadmier mnoho značí. Pravidelný nos je v Rossii riedši, lež maličká nôžka. Mojej spevkyni

tuším nebolo vyše 18 rokov. Neobyčajná hybnosť jej postavy, zvláštne, iba jej vlastné nahnutie hlavy, dlhé rusé vlasy, jakási zlatistá meňavosť jej zľahka od slnka ohorelej pleti na šiji a pleciach, a najmä pravidelný nos — to všetko mi bolo očarujúce. Čo som i čítal v jej krivých pohľadoch niečo divého a podozrivého, čo i v jej úsmevu bolo niečo neurčitého, preca jej pravidelný nos — takú má silu predpojatost — pripravil ma o rozum: predstavoval som si, že som našiel Götheovu Miñonu — to podivné stvorenie jeho nemeckej obrazotvornosti; a skutočne medzi nimi bolo mnoho podobnosti: tie isté bystré prechody od najväčšieho nepokoja k úplnému pokoji, tie isté záhadné reči, tie isté skoky, podivné piesne...

Podvečer, zastaviac ju vo dverach, zaviedol som s ňou nasledovný rozhovor:

„Povedzže mi, krásna dievčina, čo si robila dnes na krove?“

„A pozerala som, zkade vietor duje.“

„Načože to tebe znaf?“

„Zkade vietor, ztade i šťastie.“

„Čo? hádam si piesňou privolávala šťastie?“

„Kde spev, tam i šťastie.“

„A keď si, nedaj Bože, vyspievaš zármutok?“

„Nuž čože? Kde nebude lepšie, tam bude horšie a od zlého ku dobrému zase neďaleko.“

„Ktože ňu naučil tú pieseň?“

„Nikto ma nenaučil; vymyslím — zaspievam; kto má počuť, počuje; a komu potreba počuť, ten ju nerozumie.“

„A jakže ňu zovú, moja spevkynja?“

„Kto ma krstil, ten zná.“

„A ktože ňu krstil?“

„A či ja viem?“

„Jaká mi potmehúdka! A páč! ja som sa o tebe nečo dozvedel (nepremenila sa v tvári, nepohla ústami, jakoby o ňu nešlo). Dozvedel som sa, že si minulej noci chodila na breh.“

A tu som jej veľmi vážne vyrozprával všetko, čo som videl, v tej nádeji, že ju do rozpače privediem. Ani byle! Zasmiala sa z celého hrdla.

„Mnoho ste videli, ale málo viete; a čo viete, to držte za zubami.“

„A keby sa mi zachcelo, na príklad, udat to veliteľovi?“ a v tom tak som sa tváril, jakobych to bral vážne a prísne. Tu ona priam odskočila, zaspievala a zmizla, jako ptáčik, vyplašený z kríčka. Moje poslednie slová dokonca neboly na svojom mieste; vtedy som netušil jich vážnosť, no pozdejšie mal som príležitosť olutovať jich.

Len čo sa zmrklo, rozkázal som zohriať samovar jako v čas pochodu, zapálil som sviečku, sadol za stôl a pokuroval si z pocestnej fajočky. Už som dopíjal druhý pohár čaju, keď odrazu dvere zavrzly, ľahký šuchot šiat a krokov dal sa počuť za mnou; strhol a obzrel som sa — to bola ona, moja Rusalka. Sadla si oproti mne ticho, neperiekani slova a uprela na mňa svoje oči; ten pohľad však videl sa mi byť teraz podivne nežným; na pamäť mi priviedol jedon z tých pohľadov, ktoré si v rokoch minulých tak samovládne pohrávaly s mojím životom. Zdalo sa, že čaká na oslovenie z mojej strany, ja som však mlčal, plný zmatku, ktorý som si nevedel vysvetliť. Jej tvár bola bladá jak stena, čo poukazovalo na duševnie rozčulenie; ruka jej bez cieľu plietla sa po stole, a zbadal som, že sa jej ľahko triasla: jej hrud priam sa vysoko dmula, priam sa videlo zase, že zadržuje dýchanie. Tá komédia začínala ma unúvať — i bol som už pripravený prerušiť mlčanie nadmier prosaickým spôsobom, to jest ponuknúť ju pohárom čaju, keď znenazdania skočila, obvinula ruky okolo mojej šiji, — a vlažné, ohnivé políbenie zazvučalo mi na ústach. Oči sa mi zatmely, hlava zakrútila; oblapil som ju, ona sa mi ale, jako had, vyšmykla z rúk, pošopnúc mi do ucha:

„Tejto noci, keď všetci zaspia, vyjdi na breh,“ a jako strela vyletela z izby. V pítvore vyvrátila samovar a sviečku, ktorá stála na zemi.

„Čo za čert — dievka!“ zakričal Kozák, rozvalený na slame a rozohriať sa chystajúci ostatkami čaju. Len vtedy som sa zpomáľal.

O jedno dve hodiny, keď všetko v prístave utíchlo, zobudil som Kozáka:

„Jestliže vystrelím z pištole,“ hovoril som mu, „tak príbehni na breh.“

Vytreštil oči a stroju podobne odvetil:

„Počujem, vaše blahorodie.“

Vopchal som pištoľ za pás a vysiel. Dočkávala ma na kraji zvalu; jej oblek bol prilahký, nevelký ručník mala opásaný okolo svojho hybkého drieku.

„Poďte za mnou!“ prehovorila ku mne, lapiac ma za ruku; i začali sme sa zpúšťať dolu brehom. Nechápem, jako sa to stalo, že som si vtedy krk nevylomil; v nížine obrátili sme sa na pravo, a kráčali ďalej tou cestou, ktorou som včera večer išiel za slepým. Mesiac ešte nevychodil a len dve hviezdičky, jako dve spasiteľné svetliarne, blyštaly sa na temnomodrej oblohe. Ťažké vlny pomaly a rovno valily sa jedna za druhou, sotva nadvihujúc samotnú lodku, priviazanú o breh.

„Vojdime do člka,“ oslovila ma moja spoločnica.

Váhal som — neoblubujúc sentimentálne prechádzky po mori; lenže odstúpiť bolo už pozde. Ona skočila do člka, ja za ňou, a nestačil som sa ešte spamätat, už som zpozoroval, že sa plavíme.

„Čože to znamená?“ zpytoval som sa hnevivo.

„To znamená,“ odvetila ona, usadzujúc ma na lavičku a oblapiac okolo pása rukami, „to znamená, že ťa ľúbim . . .“

A líce jej pritisklo sa ku môjmu, i pocítil som na tvári jej plameňné dýchanie. Zrazu nečo čľuplo do vody; ja chvat za pás — pištole niet. O! tu hrozné podozrenie vkradlo sa mi do duše, krev mi striekla do hlavy! Obzerám sa — od brehu sme okolo päťdesiat siah a ja neumiem plávať! Chcem ju od seba odsotiť — lež ona, sta mačka, zadrapiť sa mi do šiat, a nenazdajné silné štopnutie leda len že ma nezvalilo do mora. Člnok zakyvotal sa, no ja som sa naprostil, a medzi nami povstal zúfalý zápas; vzteklosť mi dodávala sily, skoro som však zbadal, že som nie roveň môjmu protivníkovi v obratnosti . . .

„Čože ty chceš!“ zakričal som, tuho s'isknúc jej maličké ruky; prsty jej prašťaly,

ona však nevykrikla: jej hadia príroda vydržala tento škripec.

„Videl si, odvetila ona: zradíš!“ a nadprirodzenou námahou zvalila ma na okraj loďky; oba sme po pás visely z loďky; jej vlasy dotýkali sa vody; minuta bola rozhodná. Kolenami sa oprúc o dno, schytil som ju jednou rukou za vlasy, druhou za hrdlo, a keď z rúk vypustila môj odev, vtedy som ju v okamihu zhodil do vody.

Bola už dosť hodná tma; jej hlava mihla sa jedno dvaráz prosried morských pien a viacej som nič nevidel . . .

Na dne loďky našiel som polovicu starého vesla, a volajako po biede prirazil som ku brehu. Hore brehom lezúc domov, pozrel som nevdojak v tú stranu, kde včera večer slepý očakával nočného plavca. Mesiac už letel po nebi a mne sa marilo, že niekto v bielom sedí na brehu: prikradol som sa, pobádaný zvedavosťou, a lahol si do trávy nad zvahom brehu; podvihnúc troška hlavu, mohol som dobre vidieť z útesu všetko, čo sa podo mnou dialo, a nezadivil som sa veľmi, ba radšej zradoval, keď som poznal moju Rusalku. Vyžmykovala morské peny z dlhých svojich vlasov; mokrá košielka kreslila jej hybkú postavu a vysokú hrud. Skoro sa ukázala obďaleč loďka, no bystro sa priblížila, a z nej vystúpil, jako včera večer, človek v tatárskej čiapke, obstrihaný, ale po kozácky, a za jeho remenným pásom trčal veľký nôž. —

„Janko,“ riekla ona, „všetko prepadlo!“

Potom jich rozhovor trval ďalej, no tak ticho, že som nič rozumieť nemohol.

„A kdeže slepý?“ spýtal sa napokon Janko povýšeným hlasom.

„Ja som ho poslala,“ bola odpoveď.

O niekoľko minút prikvitol slepý, nesúc na chrbáte vrecu, ktoré položili do loďky.

„Počuj, slepý!“ ozval sa Janko: „ty že strež to miesto . . . znáš? tam bohaté tovary . . . povedz (meno som nedopočul), že som ja nie viac jeho sluhom; zle sa nám povodilo, mňa viac neuvidí; teraz je nebezpečno; pôjdem si hľadať robotu na druhé miesto; takého odvážlivca už si nenajde viacej. Povedz mu

i to, že keby lepšie platil za ustávanie, tak by ho i Janko neopustil; ale mne všade svet otvorený, kde len vetor veje a more dunie.“

Po krátkej prestávke pokračoval Janko:

„Ona pôjde so mnou; jej nemožno tu zostať; starej ale povedz, že, tak rečeno, čas jej už i zomrieť; nahabala neprave dosť, nech raz už i poctive žije. Nás viac neuvidí.“

„A ja!“ riekol slepý žalobným hlasom.

„Načo že si mne?“ bola odvetá.

Medzitým moja Rusalka skočila do loďky a kývla spoločníkovi rukou; on volačo slepému vložil do ruky, pridajúc:

„Na, kúp si mädovníkov.“

„Len tolko?“ zpýtal sa slepý.

„Nuž, tu máš ešte,“ a peniaz, na zem padnuvší, zacendžal, uderiac sa o kameň.

Slepý ho nezodvihol. Janko sadol do loďky; vietor povieval od brehu; vytiahli maličkú vľajku a bystro sa niesli morom. Dlho sa pri svetle mesiaca kmitala biela vľajka medzi tmavými vlnami; slepý vše sedel na brehu, a mne sa tak zdalo, že slyším niečo podobného nariekaniu; slepý chlapec skutočne plakal, a dlho, dlho . . . Bolo mi clivo. A v pravde, či bolo treba osudu hodiť mňa do pokojného kruhu poctivých kontrabandistov? ¹⁾ Jako kameň, hodený do hladkého prameňa, porušil som jich spokojnosť, a leda len že som sám nepadol na dno, jako ten kameň.

Vrátil som sa domov. V pitvore treštala dohorievajúca sviečka na drevenom tanieriku, a môj Kozák, napriek rozkazu, spal tuhým snom, držiac zbraň oboma rukama. Nechal som ho na pokoji, vzal sviečku a vošiel do izby. Beda! moja škatulka, šabla, vykladaná sriebrom, dagestánsky kynžal — dar od priateľa — všetko zmizlo. Len teraz som sa dohádal, jaké veci niesol vo vreci prekliaty slepý. Zobudiac Kozáka dosť nezdvorilým spôsobom, vyhrešil som ho, hneval som sa, no všetko nadarmo. Čiby ozaist nebolo smiešno bývalo žalovať vrchnosti, že ma slepý chlapec okradol,

¹⁾ Kontrabandist = podlúdnik, pašer, prenášač zakázaných tovarov, alebo necolovaných.

a osemnásťročnia dievčina leda len že ne-
utopila? Chvála Bohu, na druhý deň na-
skytla sa možnosť odcestovania, a tak som
zanechal Tamaň.

Čo sa stalo so starou a biednym slepým —
neviem. Ba i čože mne do radostí a bied
ľudských, — mne, cestujúcemu dôstojníkovi,
a ešte s pocestným listom v záležitosti štátnej?!

Preložil *Nezabudov*.

Velkoknieža Nikolaj Nikolajevič.

(Vyobrazenie na strane 61.)

Na juhovýchode Európy čo deň hrozi-
vejšie shromažďujú sa mrákavy. Srážka rusko-
turecká je temer neodvratná. Mohutná ruská
južná armáda, sústredená okolo Kyšineva,
očakáva vzdor každej nepohody povetrnej roz-
kaz, aby prekročila Prut. Hlavným veliteľom
armády tej menovaný je velkoknieža Nikolaj
Nikolajevič, druhý brat cára Alexandra II,
ktorého podarenú podobizeň na záhlaví čísla
tohto podávame.

Velkoknieža Nikolaj narodil sa dňa 18.
augusta r. 1831. Od mladosti svojej útlej
prejavoval veľkú náklonnosť k stavu vojan-
skému, v čom od svojho otca, cára Mikuláša,
so zvláštnou záľubou podporovaný bol. Cár
Alexander sveril mu najdôležitejšie vojenské
úradu. Velkoknieža je čo do postavy, po-
hľadu, jako i duševných vlastností idealom
vojaka. Nápadná je i jeho podobnosť k cárovi
Mikulášovi, otcovi jeho. On bol už vojakom
u hradiab sebastopolských a na to postupoval
od jednej hodnosti ku druhej. Prevedenie
novej organizácie ruskej armády je temer
výlučne jeho dielom. Jeho vedomosti v obore
vojanskej vedy byly už niekoľkokrát i od cu-
dzincov pochválne ocenené. U vojska je veľmi
oblúbený, a to nielen pre svoju mužne krásnu

postavu, ale i pre svoju zmužilosť a veľko-
myslnosť. Do svojho vymenovania hlavným
veliteľom južnej armády zastával Nikolaj tieto
úradu: generálneho pobočníka, inženieura-
generála (polného zbrojmajstra), generálneho
inšpektora ženijného sboru a celého jazdectva,
vrchnieho veliteľa gardy a všetkeho vojska
okruhu petrohradského, predsedu najvyššieho
komitétu pre organizáciu ruského vojska atď.
Roku 1856 pojal Nikolaj Nikolajevič za man-
želku Alexandru Petrovnu, najstaršiu dcéru
princa Petra Oldenburského. Vymenovaný
vrchním veliteľom južnej armády opustil veľko-
knieža Nikolaj dňa 1. decembra 1876 Petro-
hrad, aby sa odobral do Kyšineva do hlav-
nieho stánu. Na ceste k nádražiu bol od
veľkých zástupov ľudu jásave pozdravovaný
a požehnaný. Na nádraží odovzdala mu de-
putácia vojska okruhu petrohradského dva
skvostné obrazy svätých. V Kyšineve oddával
sa horlivo svojmu úkolu tak, že bol zachvá-
tený nebezpečnou nemocou, zánetom pohrud-
nice. Na šťastie zotavil sa už úplne i zostane
vrchním veliteľom. Bože daj, aby bohatiersku
armádu svoju viedol skorým víťazstvám
v úsrety!

Černohorský junák

rozpráva o svojej príhode v bitke u Vučidolu.

(Vyobrazenie na strane 72—73.)

Kňaz Mikuláš presvedčil sa, že deľami
svojimi nemôže pevnosť nevesiňskú dobyť,
i postúpil k Bileću. Muktar vidiac, že černo-
horský kňaz ustupuje, vytrhol za nim so 16
brojmi dňa 26. júla 1876. Nasledujúceho dňa

stálo vojsko černohorské vo Vrubicach. Nikyca
poslal Peka Pavloviča s 400 bojovníkmi, aby
sa dozvedel, jako Turci v Bileću stojá. Pavlo-
vič vylákal včasne ráno dňa 28. júla do poľa
jeden broj Turkov, ktorý jako predvoj dal

sa smerom ku Vučidolu. Keď zazrel Turkov, rozkázal Peko svojim orlom, aby ustupovali. Tureckí velitelia, osmelení tým ustupovaním, potiahli všetku tureckú moc, i bašibozukov a bilečských mešťanov za sebou. Černohorci ustupovali chytré a Turci mysleli, že utekajú. Keď Pavlovič prišiel s ustupujúcou čatou svojou až na Kohútovo brdo, vystúpil tam i kňaz Nikyca s divisionárom Petrom Vukotičom. Po šiestej hodine rannej zpozorovali predné stráže Selimove na výšine nad Vučidolom oddelenie Černohorcov. Za štyrmi brojmi a dvoma delami generála Selima bašu tiahol generál Osman baša s 5 brojmi a 3 delami; 9 brojov so 7 delami tiahlo pod velením samého Muktara za oboma prvými oddeleniami. Turci mali úhrnkom 12.800, Černohorci 12.000 mužov. Knieža riekol ku svojim orlom černoorským: „Černohorci, hľa Turci a hľa my! I ja idem s vami proti Turkom do boja. Dnes, Černohorci, potrebo je, aby sa ukázalo vaše junáctvo s Turkami. Kto nemá junáckeho srdca a kto la len trochu bojí tureckej pušky a šable, nech dobrovolne stráni sa dues boja. Jestli nezvífazíme nad Turkami, najmenej štyria Petrovičovia zahynú!“ Černohorci oduševnili sa týmito slovami kňaza Mikuláša Petroviča a smele postupovali proti Turkom, ktorí jich ešte neboli všetkých zbadali. Turci mysleli, že utekajúcich pred nimi Černohorcov zem pohltila. Keď ale prišli vyšie, zpozorovali na všetkých okolných výšinách neobyčajný ruch. Vyslaní napred bašibozuci počali na výšiny strielať, Černohorci ani si jich nepovšimli a usilovne strielali na hlavný sbor. Sbor Selimov zostavil sa v bojovný šik a delá metaly na výšiny zkazonosné granáty. Strelba na výšinách neumlkala, ba stávala sa vždy silnejšou. „Päť tisíc . . . desať tisíc . . . dvadsať tisíc! Za každou skalou vyrastajú Černohorci!“ volali utekajúci bašibozukovia. Turci padali jako snopy. Muktar vidiac, že prvý útok jeho vojska na Černohorcov bol marný, poslal jim pomoc, ale i táto bola marná, lebo i jich záloha začala pred návalom Černohorcov ustupovať až na vrch Kovčeg, kde Muktar, Achmet, Osman a Selim bašovia stáli s delami. Muktar vrátil sa ku hlavnej zálohe

tureckého vojska i chcel nderiť v bok ľavému krydlu černoorskému. Turci prestali postupovať a ukrývali sa za skaly a krovie. Vždy viac blížil sa rachot pušiek, kule len pršaly. Černohorci počali zostupovať dolu. Zo všetkých strán, z pravej, z ľavej strany i od zadku, zo všetkých dier a úžlabín vystupovali Černohorci, vrhajúc sa na nepriateľa. Turci veľmi chytré strielali z pušiek i z diel na dorážajúceho nepriateľa, no neboli ho v stave udržať. S veľkým hrmotom vrhly sa celé oddelenia Hercegovincov a Černohorcov na rady turecké. Pušky pomaly umlkaly. Naraz, jako by usekol, umlkly delá i ručnice. Nastalo sväté ticho a kňaz Mikuláš zosnal čiapku, prežehnal sa a zvolal: „Oh, Bože pomozí, oh, Bože, pomozí, sada sievaju mačevi i noži, sada naši jurišu na Turke!“ (Teraz lesknú sa meče i nože, teraz naši útokom ženú na Turkov!) A veru o niekoľko minút bolo počuť hromový povyk Černohorcov, ženúcich sa na Turkov, ktorým i kňaz rozohnil sa a poskočil jako každý Černohorec, keď počuje válečný pokrik svojich bratov; ale sprievod jeho prosil ho a zaklínal, aby čakal ešte. V krátkom čase byly siky pechoty rozrazené, delostrelci boli všetci zosekaní a delá vydobyté. Turci utekali v divom zmatku a to do vlastnej záhuby. Sboru Selima bašu zaskočili Černohorci cestu a porúbali celé jeho štyri broje. „Poddaj sa baša!“ volal jeden serdar na Selima a snažil sa zadržat Černohorcov, hrnúcich sa naňho. Selim hnal šablou na serdara, v tom okamžení klesal mŕtvý z koňa — serdar rozpoltil mu handžarom hlavu. Podobne darilo sa sboru Osmanovmu. Do 8. hodiny bol i tento sbor zničený. Orlovia černoorskí tak smele hnali na turecké opevnenie, jako by šli na veselie. Keď bolo asi 11 hodín, počali Turci i zo svojich opevnení na vrchu Kovčegu utekať. Prvý do ohradenia tureckého vletel Pero Filipov Đurkovič, obyvateľ černoorskej náhie Pipery. I volal na Osmana bašu, ktorý na dele sedel, po turecky: „Besa, besa!“ t. j. černoorský: „viera ti je“ (čestné to slovo, slavný slub bezpečnosti). Baša odpovedal srbsky, vypáliec do vetru a odhodiac šablou: „Besa, nie besa, jako sa ti líbi, rob so mnou

„čo chceš!“ — „Gospodaru,“ riekol hlásateľ kňazovi Nikycovi, „evo ti vode živa Osman bašu!“ Keď Osman zastal pred kňazom, celý sa triasol. „Taka je vojnička sreča (šťastie)!“ podal mu bohatiersky vodca rytierov černo-horských ruku i usadiac ho vedľa seba a častujúc ho pivom a tabakom rozprával sa s nim francúzsky. Skoro ten istý osud zastihol temer súčasne sbor Muktarov, ktorý snažil sa pochodom svojho ľavého krydla od Vrbice útokom ženúce sa sbory Černohorcov zadržat. Peko Pavlovič s jedným brojom Černohorcov uderil na neho od chrbta. Nastalo strašné klania v srede Muktarovej zálohy. Handžar neživil nikoho. Utekajúci bašibozukovia od sboru Selima a Osmana rozmnožili zdesenie v ustupujúcom vojsku Muktarovom, ktoré odhodiac zbrane v úplnom neporiadku utekalo k Bileku. Len kto nestihol, nezabil Turka. Černohorci a Hercegovinci boli jim ustavične v päťách, rúbajúc jich handžarom až k samým hradbám. Brat kňazov. Šako Petrovič, preháňal sa svobodne medzi Turkami a mnoho jich mečom posekal i s druhým bratom, Gjurom Petrovičom. Boj trval skoro osem hodín. Černohorci vydobyli päť diel, 3000 zadoviek, 50 dôstojníckych, 400 iných vojanských a bašibozuckých mečov, srieborné kulovnice, množstvo hodbabných zástav, dobrých koní, na ktorých bašovía a begovia sedeli a všetky válečné turecké potreby. Sami Turci hovoria, že v tej krvavej bitke ztratil 4000 mužov, 148 dôstojníkov, 7 majorov, 3 podplukovníkov, 2 plukovníkov, 2 bašov a živého Osmana bašu a 300 zajatých, ktorí odvedení boli na Cetyň. Mimo toho bol Mustafa baša ťažko a Muktar baša ľahko ranený. Muktar ušiel zajatiu temer zázrakom. Černohorský serdar prenasledoval ho až k Bileku, kde potkol sa mu kôň a Muktar z neho spadol. Černohorcov padlo len 51 mrtvých a vyše 100 ranených, medzi ktorými poslednými bol i bratranec kňazov, Filip Petrovič. V boji súčasnilo sa len 6 brojov černo-horských, ostatnie boli v zálohe. Okolo jednej hodine odpoľudnia vrátilo sa černo-horské vojsko do hlavného stánu v najväčšom nadšení, spievajúc a strielajúc z pušiek. Kňaz Mikuláš obchádzal vojsko a ďako-

val mu za jeho junáctvo. Brigádnici a iní voj. starešinovia pristupovali ku kňazovi a priali mu k víťazstvu. Večer strielano bolo z dobytých Kruppovských diel a kňaz pozval všetkých vojvodov a významavších sa zvlášť junákov k slavnostnej večere, pri ktorej príležitosti rozprávaly sa príhody tohoto krvavého dňa. Jedon bojovník, ktorý pre dákysi priestupok pred niekoľkými dňami bol štyrmi ranami potrestaný, prišiel ku kňazovi, poľúbil okraj jeho obleku i jeho ruku a hovoril: „To som ti, gospodaru, podakoval za tie rany; zabil som štyr Turkov, a piateho som zabil, abych pomstil vlastnieho brata, ktorý v boji zahynul.“ Kňaz naklonil sa, objal ho a poľúbil, hovoriac: „Tým sme sa teraz smierili!“ Jedon starec, Milanko Savič z Morače, zajal a priviedol pred kňaza tureckého nizama i bedákal, že sa mu kuča (dom) vyvrátila, lebo mu zahynuli traja synovia, po ktorých mu ostali drobní, slabí vnukovia „Nestaraj sa, starče,“ riekol kňaz, „od terajška ja ti budem synom, neopustím ťa v biede!“ Mnohých významenal kňaz rádami, ukoristenou skvosnou zbraňou atď. I knieža Vivaldi Pasqua, pobočník Garibaldiho, významenany bol križom Danila I. Všetkých ranených obdaroval kňaz dukátami, hovoriac: „Nuže, na Cetyň, tam vás kňazna prijme a dostanete všetko, čo budete potrebovať!“ Tak skončil sa onen znamenitý deň, ktorý Černohorci pri guslach svojich ospevovať budú i v pozdnych časoch a rozprávať, povzbudzujúc sa v junáctve.

Obraz náš predstavuje domácnosť černo-horskej rodiny. Černohorský mladý junák, Blažko Katunjan, rozpráva o krvavej bitke u Vučidolu a o svojej príhode. Okrydlení junáci vytrhli handžar nad násilnickou hlavou turskou. Niet viac tu boja, niet odporu; blady úžas vyráza sa na každom líci bissurmanskom. Ešte ho pomstiteľ černo-horský nedotkol, už klesá Turek na kolená. „Ha, imali tu brata Katunjana, da ubije!“ rozlahne sa hlas prosred toho hluchého klania. Obrovský Turek unáša jedného mladíka, tlačiac pravicou na svoje prsia nohy jeho a pravú ruku s handžarom a ľavicou bije ho po hlave, aby sa zbavil nátlaku okolo hrdla,

kam mu mladíkova ľavá ruka zúfale prsty zatína. „Sava, zastaň, Blažko je v nebezpečenstve!“ zkríkne hlas. A Sava kľesni si handžarom cestu cez Turkov, vyskočí na skalu, pochyť zadovku, ktorá mu visela na pleciach. Zachvela sa jeho ruka a puška padla mu na kolená. „Ubij, Savo! amanati ubij!“ volá mladý Blažko. „Pomozí sveta Bogorodica!“ počuť modlitbu z trasúcich sa perní Savových. Strelil . . . Turčinovo telo prestrela sa v prachu. V okamžení boli pobratimovia spolu. „Mal som trochu strachu, abych nepochybil a teba nezabil,“ hovoril

Sava s hlbokým vzdychnutím. „A da Boga mi! Dobre si cielil, práve medzi obe plecia.“ Mládenci vo svojej radosti zabudli, že Turci na nich vysielajú dážď kuliek a keď jedna z nich zadala šiestu ranu na rameni Blažkovom, odskočili ku svojej družine. Keď Blažko príbeh tento rozprával v lone svojej rodiny, jako to náš obraz predstavuje, usmieval sa otec, starý junák, blažene a hrdo odfukoval kúr svojej dýmky, že sa mu syn vydaril; matka slziac požehnávala v srdci Savu, že jej syna zachránil.

Drobnosti.

Dr. Jozef M. Hurban slávil dňa 19. t. m. nielen svoje meniny, ale i svoje 60-ročné narodeniny a 40-ročnú pamiatku svojej spisovateľskej činnosti. Slovenskí rodolubi zo všetkých strán milého Slovenska so sladkým pocitom rozpamätali sa na verného a statného bojovníka za život, právo a svobodu národa slovenského a na znak svojej úcty, vďačnosti a oddanosti počtali ho ku dňu 19. marca skvostným srieborným kalichom. Kalich shotovený je u H. Grohmana, c. k. dvornieho klenotníka v Prahe. Na kalichu sú v prvom rade dokola tri vence: lipový, tŕňový a vavrínový a v nich písmeny: J. M. H.; v druhom rade sú jednoduché tri vence a v nich nápisy: Literatúra, Väzenie, Boj, s primeranými insigniami. Podpis je: „Hurbanovi k slavnosti 60-ročných narodenín 1877 Slováci.“ — Bože daj, aby kalich ten, jako je teraz našemu oslávencovi milou ale i trpkou rozpomienkou na bojov a útrap plnú minulosť, bol mu na budúce z vďačnosti prenasledovaného národa prýstiacim sa žriedlom zdravia, zdaru a všestrannej spokojnosti na mnohé a mnohé roky! Zasvitni Ti, patriarcha, ešte to krásne ráno, že viera Tvoja v budúcnosť slovenského národa dochádza živúceho splnenia!!

Akademický spolok vo Viedni usporiadal dňa 21. marca na oslavu 70. narodenín svojho čestného člena Aloisa V. Šembery, profesora reči a literatúry československej

na všeučelíšti viedeňskom a slovného spisovateľa, slavnostnú akademiú v miestnostach zahradníckej spoločnosti. Pri akademii účinkovala vehlasná umelkyňa dramatická Otilia Sklenářová-Malá, slečna Zamarova, Lev a Cicvárek, členovia kr. zemského českého divadla v Prahe a koncertní majstrovia Jiránek z Prahy, Krečman a Siebert z Viedne. Slavný slov. spevácky spolok vo Viedni zaspieval osobným riadením sbormajstra Buchty tri sbory. Slavnému jubilatovi odovzdané bolo album s podobizňami jeho žiakov, ctiteľov a priateľov. Mnoho spolok českých, moravských a viedeňských súčasnilo sa vyslaním deputácií. — Šembera je mužom vedy. Čo dejozpytec je on opravdivým geologom, ktorý vníka v zjavy minulosti a vysvetľuje tajemstvo premien, jaké sa dialy v spoločnosti národov. Behom polstoročia šíril svetlo v národe svojom československom. V mládeži šíril vzdelanosť tým, že šíril pevné zásady; budil, kde len bolo srdce prebudeniu prístupné. Zo srdca rovno plynuly zas do srdca veľké myšlienky. On je učiteľom rodeným. Prežil už nepočítané dôkazy lásky svojich chovancov; no najväčšieho dôkazu dostalo sa mu jubileumom, ktoré slávil tieto dni v kruhu mládeže z niv českých, moravských, slovenských a sliezskych, jako i v kruhu synov ostatných mohutných slovanských halúz.

Mučedník pre vieru. Ruský poddôstojník Danilov bol jednou sredoasijskou hordou

zajatý a privedený k Pulat-chanovi do mesta Margelanu. Pulat-chan nútil ho, aby prestúpil na vieru mohamedánsku. Danilov opovrhol sľubami. Dano mu na výber: buď čestný úrad a bohaté dary alebo trapnú smrť. Danilov neváhal ani minútu. I priviazali ho ku stĺpu a začali doň zvolna strielať. Ani tento prosriedok nezlomil železnú povahu mučeníkovu. Trvalo to niekoľko strašných hodín, kým po veľkých bolastach skončil so slovami: „V takej viere som sa narodil, v takej i zomrem a neznám ani Boha, ani cára svojho!“

Hrozný osud mužstva na anglickej barke „Maria.“ V novembri 1876 plavila sa barka „Maria“ s nákladom dreva a štrnásť námorníkmi z Duboya do Dublinu. Keď bola deviaty deň na ceste, zastihla ju búra tak prudká, že jej ztrhla člnky a naplnila ju vodou. Mužstvo vyliezlo na stažne, aby sa zachránilo. O dva dni posretla barka americká loď „City of Montreal.“ Nešťastní námorníci dávali znaky, Američania nezbadali

to. I talianska jedna barka priblížila sa nešťastníkom, ale nemohla jim pre novú búru pomôcť. Mužstvo na barke „Marii“ nemalo potravín a nesmierne trpelo hladom. Najdrieť zahynul kapitán Graystone a dvaja námorníci. Ostatní prerazili jim prsia a lokali mŕtvú krv. Na to rozrazili jim lebky a vyrvali mozgy, ktoré shtali. Potom živili sa z ostatného surového jich mäsa. To nedešťačovalo na výživu. Nektorí ani v najväčšom hlade nemohli požívať surové mäso ľudské, preto že pozorovali, že najväčší hltavci dostávajú ošklivé pupence po celom tele. Dňa 9. januára 1877 uzrel americký parník „F. C. Mac Donald“ barku „Mariu.“ Našiel na nej len dvoch živých plavcov; ostatní boli mŕtví. Jedon z oboch živých umrel hneď, keď sa ho dotkli, druhý mladý muž ostal pri živote, bol ale po celom tele ošklivými pupencami pokrytý; okrem toho bol tak nadutý, že sa mu šatstvo muselo z tela zrezať.

Literatúra a umenie.

Brus jazyka českého. Príspevek k dejinám osvetý vübec a slovanské i české zvlášť. Sepsal Martin Hattala. V Praze. Nákladem kněhkupectvi: I. L. Kober. 1877. Veľká

8°; str. 309; cena 1 zl. 80 kr. Dôkladné dielo toto veľhasného jazykozpytea našeho odporúčame čo najvreljšie filologom a spisovateľom našim.

Listareň redakcie a administrácie.

Tretím číslom končíme prvé štvrtrošie VIII. ročníka „Orla.“ Vynasnažovali sme sa úlohe svojej dľa možnosti dostať a sice i z ohľadu obsahu, i z ohľadu vstrojenia. Keby dost početní et. pp. odberatelia naši všetci začiatkom roku predplatky svoje nám zaslali, bol by „Orol“ i čo do úpravy i čo do obsahu bohatejším. Preto úctive prosíme et. pp. odberateľov jak toho- tak i minuloročných, ktorí svojej národnej povinnosti zadost dosiaľ neučinili, aby nám svoje pred- a nedoplatky čím skorěj zaslali ráčili. Súčasne oznamujeme, že dve krásne prémie: „Bitka Černohorcov s Turkami u Vučidolu“ a „Bitka Srbov s Turkami u Tešice“ et. odberateľom „Orla.“ ktorí sa na ne buď predplatili, buď s dobierkou doposlali si žiadali, behom budúceho mesiaca rozpošleme. — P. A. M. v Z. „Orla“ sme Vám voždy riadne posielali. Hľadajte ho na pošte. Ostatne neďivte sa tomu, že nám vzdor riadnej expe-

diácii každého mesiaca i 29—30 reklamácií dochodit zvyklo; svet je na obrázky „O.“ zvedavý. — P. C. G. v Č. Báseňky prečítali sme, obstoja, cvičte sa i ďalej. Každý vzdelávajme sa v tom obore, ku ktorému citíme v sebe najviac schopnosti. Bacanov výrok: „Knowledge is power“ (veda je moc) majme my synovia slovenskej chudoby vždy na pamäti. Studujte, pracujte! — P. J. K. v D. K. „Bitka u Almy“ vyjde v budúcom čísle. Srdečné dieky za milé riadky Vaše a za tak výdatnú hmotnú podporu! — P. J. J. v P. „Zárka“ vyjde budúce. A ten cestopis? Čakám naň. — P. H. B. v O. Možno, že sa na Moravienke pri tej slavnosti uzreme. Srdečný pozdrav bratom Moravanom! — P. J. G. v K. N. M. Šťastlivú cestu do krásnej Italie! Nezabudni na „Orla!“ — Mnohým. Reklamované čísla možno nám len po tieto dni rozposlať.

Predpláca sa u redakcie i administrácie v Detve (Zólyom megye):

Celoročne 4 zl., poloročne 2 zl. r. č. Studujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orol“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na štvorke.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Kníhtlač-účasť spolok v T. Sv. Martine.